

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI.410.9.1.2024

Pan

płk Zbigniew Jankowski

**Dyrektor Zakładu Karnego w Czerwonym
Borze**

**Zakład Karny w Czerwonym Borze,
Czerwony Bór 2
18-400 Łomża**

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/24/083 – Bezpieczeństwo funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania obowiązków służbowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Zakład Karny w Czerwonym Borze, Czerwony Bór 2, 18-400 Łomża ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Płk Zbigniew Jankowski, Dyrektor ZK ² od 13 września 2019 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Przygotowanie Zakładu Karnego pod względem organizacyjnym, kadrowym, finansowym i prawnym do zapewnienia funkcjonariuszom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych. 2. Realizacja przez Zakład Karny zadań dotyczących zapewnienia funkcjonariuszom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2021 r. do 30 czerwca 2024 r., z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 <i>ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Beata Pawłowska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/85/2024 z 2 sierpnia 2024 r. (akta kontroli str. 1-2)

¹ Dalej: „Zakład” lub „ZK”

² Dalej: „Dyrektor”.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623. Ustawa zwana dalej: *ustawą o NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W okresie objętym kontrolą w Zakładzie Karnym w Czerwonym Borze podejmowano właściwe działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych. Jednak wystąpiły przypadki nieprzestrzegania przy tym wewnętrznych przepisów.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Zakład był przygotowany pod względem organizacyjnym, kadrowym, finansowym i prawnym do zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszom podczas wykonywania obowiązków służbowych. Dyrektor opracował i wprowadził wewnętrzne uregulowania organizacyjno-prawne, które pozwalały na skuteczną ochronę funkcjonariuszy ZK podczas wykonywania obowiązków służbowych. Podejmował też działania w celu uzyskania środków na realizację zadań zwiększających bezpieczeństwo w Zakładzie oraz zapewnienia odpowiedniej obsady kadrowej. W ZK sukcesywnie modernizowano i rozbudowywano system zabezpieczeń elektronicznych.

Istotny wpływ na poprawę bezpieczeństwa miała realizacja poleceń Dyrektora Generalnego Służby Więziennej⁵, wydanych w 2022 roku. Zrealizowano je terminowo, w tym wyposażono Zakład w wymagany sprzęt i urządzenia oraz dokonano odpowiednich zmian w pomieszczeniach wychowawców i psychologów. Również z własnej inicjatywy podjęto działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa, np. zastosowano przeszklenia między pokojami wychowawców a sąsiadującymi pomieszczeniami (psychologów, służby zdrowia, oddziałowych).

Funkcjonariuszom i pracownikom Zakładu zapewniono udział w szeregu szkoleń i ćwiczeń z zakresu działań ochronnych.

Przyjęte w Zakładzie procedury dotyczące prowadzenia czynności profilaktycznych i sprawozdawania ich wyników zapewniły Dyrektorowi bieżącą wiedzę na temat problemów występujących w ZK, w tym związanych z zagrożeniem bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Dyrektor oraz funkcjonariusze zgodnie z przepisami wypełniali swoje zadania. Prawidłowo prowadzono postępowania wewnętrzne mające na celu ustalenie okoliczności i przyczyn powstania sytuacji niebezpiecznych dla zdrowia i życia funkcjonariuszy, a także potencjalnie generujących zagrożenie bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych. Wyniki postępowań w sprawie wyjaśnienia zdarzeń polegających na napaści, posłużyły do wprowadzenia zaleceń służących poprawie bezpieczeństwa w Zakładzie.

Stwierdzono jednak nieprawidłowości polegające m.in. na:

- niezachowaniu procedur określonych w wytycznych DGSW przy modernizacji i rozbudowie systemów zabezpieczeń elektronicznych w ZK tj. nie opracowano dla nich koncepcji i złożań funkcjonalnych (wraz z analizą zagrożeń i ryzyk) oraz koncepcji i założań technicznych przedsięwzięcia,
- nieokreśleniu części obowiązków osadzonych w zarządzeniu dotyczącym porządku wewnętrznego w ZK,
- niezapewnieniu wymaganej liczby oddziałowych pełniących służbę w systemie jednozmianowym w jednym z oddziałów penitencjarnych ZK,

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dalej: „DGSW”.

- niepełnej realizacji w 2023 roku polecenia zastępcy DGSW, dotyczącego szkoleń doskonalących z zakresu zagadnień bezpieczeństwa i samoobrony,
- niezapewnieniu oddzielnego oddziałowego w porze nocnej na części oddziałów mieszkalnych.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności oraz oceny częściowe kontrolowanej działalności⁶

OBSZAR

1. Przygotowanie Zakładu pod względem organizacyjnym, kadrowym, finansowym i prawnym do zapewnienia funkcjonariuszom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych

Opis stanu faktycznego

1.1. Wewnętrzne uregulowania organizacyjno-prawne Zakładu

1.1.1. Zgodnie z regulaminem organizacyjnym ZK⁷, za zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w jednostce odpowiedzialny był Dział Ochrony. Do zakresu jego działania należało w szczególności:

- realizowanie w określonym zakresie ochrony wewnętrznej w celu zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszom, pracownikom i innym osobom,
- realizowanie ochrony zewnętrznej wzdłuż linii ogrodzenia ochronnego oraz podczas konwojowania,
- bezpośrednie realizowanie planu ochrony oraz przedsięwzięć, czynności profilaktycznych i działań ochronnych w nim określonych,
- realizacja ćwiczeń ochronnych, szkoleń doskonalących, tresura psa specjalnego,
- ewidencjonowanie zdarzeń nadzwyczajnych, udział i opracowanie analiz z zakresu prowadzonej działalności.

Rozpoznawanie środowiska osadzonych, a zwłaszcza panujących wśród nich nastrojów i atmosfery oraz zachowań godzących w porządek i bezpieczeństwo, należało do zadań Działu Penitencjarnego. (akta kontroli, str. 14-40)

W regulaminie organizacyjnym ZK nie wskazano komórki (lub stanowiska) odpowiedzialnej za monitorowanie, koordynowanie i nadzór nad działaniami związanymi z rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych, dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa wszystkim funkcjonariuszom i pracownikom. Dyrektor wyjaśnił, że *akty prawne wyższej rangi, określające strukturę jednostki tego nie uwzględniały. Ponadto jednostka nie była zobligowana do wyznaczenia takiej komórki lub stanowiska w formie polecenia przez Centralny Zarząd czy Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej⁸. Wykaz stanowisk w zakładzie karnym oraz liczbę i strukturę etatów w komórkach organizacyjnych zawiera zarządzenie organizacyjne dyrektora wydane na podstawie odrębnych przepisów, uwzględniając przyznane etaty. (...) W dziale ochrony funkcjonuje służba dyżurna (dowódca zmiany i jego zastępca), która pełni służbę w systemie wielozmianowym (24h/na dobę) i w przypadku wystąpienia zdarzenia (sytuacji kryzysowej) podejmuje adekwatne działania. Dyrektor jednostki*

⁶ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ Nadanym Zarządzeniem Dyrektora Zakładu Karnego w Czerwonym Borze nr 26/2018 z dnia 14 lutego 2018 r., a następnie nr 98/2023 z 29 grudnia 2023 r.

⁸ Dalej: „Okręgowy Inspektorat SW”.

może również powołać sztab, który jest odpowiedzialny za koordynowanie oraz nadzór nad działaniami związanymi z rozwiązaniem sytuacji kryzysowej. W skład sztabu wchodzi przedstawiciele poszczególnych komórek organizacyjnych funkcjonujących w jednostce organizacyjnej. (akta kontroli, str. 1163-1169)

Zgodnie z *Instrukcją ochronną*⁹, o której szerzej napisano w pkt. 1.1.5. Wystąpienia pokontrolnego, działaniami ochronnymi w Zakładzie kieruje Dyrektor, który w szczególności: organizuje stanowisko dowodzenia w wartowni, zarządza prowadzenie na stanowisku dowodzenia rejestru wydarzeń, otrzymanych meldunków i informacji oraz wydanych poleceń, powołuje sztab i zarządza prowadzenie raportu pracy sztabu, organizuje grupy interwencyjne.

(akta kontroli, str. 174-184)

1.1.2. ZK nie posiadał wewnętrznego dokumentu, określającego sposób postępowania na rzecz podnoszenia poziomu bezpieczeństwa funkcjonariuszy na służbie, uwzględniającego stały wzrost liczby osadzonych lub związany z rozbudową jednostki, stan kadry oraz zmiany infrastrukturalne, jak również takie elementy jak: a) rodzaj, skalę oraz przewidywany obszar, na którym może wystąpić szczególne zagrożenie bezpieczeństwa funkcjonariuszy; b) warianty postępowania w zależności od przewidywanej sytuacji krytycznej; c) możliwe działania w celu ograniczenia skali zjawiska; d) sposób postępowania we współpracy między poszczególnymi komórkami organizacyjnymi oraz instytucjami zewnętrznymi.

Dyrektor wyjaśnił, że w ZK nie opracowano dokumentu zawierającego wszystkie ww. elementy *ponieważ w żadnym akcie prawnym wyższej rangi nie sformułowano takiego polecenia. Zgodnie z art. 13 Ustawy o Służbie Więziennej*¹⁰ *do zakresu działania dyrektora zakładu karnego należy m.in. zapewnienie prawidłowego i praworządnego wykonywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz zapewnienie bezpieczeństwa i porządku w podległej jednostce organizacyjnej. W ramach realizacji tego zadania dyrektor zakładu karnego może wydawać zarządzenia, instrukcje lub wytyczne. W związku z powyższym wydanych zostało wiele aktów określających sposób postępowania w celu podnoszenia poziomu bezpieczeństwa funkcjonariuszy uwzględniających ww. elementy. (...) Zarządzenia, instrukcje lub wytyczne określają rodzaj, skalę oraz przewidywany obszar, na którym może wystąpić zagrożenie bezpieczeństwa funkcjonariuszy, warianty postępowania w zależności od przewidywanej sytuacji krytycznej oraz możliwe działania w celu ograniczenia skali zjawiska. Ponadto w instrukcji ochronnej zawarte są procedury wzajemnego ubezpieczania się funkcjonariuszy i pracowników w czasie wykonywanych zadań oraz alarmowania i reagowania w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia oraz procedury działań ochronnych i alarmowania. Nadmieniam również, że istnieje wiele aktów prawnych wydanych przez organy nadrzędne określających wykonywanie obowiązków służbowych w czasie pełnienia służby w sposób zapewniający bezpieczeństwo funkcjonariuszy.*

(akta kontroli, str. 1163-1169)

Dyrektor, na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 pkt 2 oraz ust. 3 ustawy o SW wprowadził szereg wewnętrznych przepisów, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonariuszy. Były to m.in.¹¹:

- zarządzenia w sprawie: 1) ustalenia „Harmonogramu działań podejmowanych wobec osadzonych w ramach profilaktyki presuicydalnej

⁹ W załączniku nr 8 „Procedury działań ochronnych i alarmowania”.

¹⁰ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1869), zwana dalej *Ustawą o SW*.

¹¹ W nawiasach wskazano rok wprowadzenia przepisów, ustalonych po raz pierwszy w 2022 roku lub później.

l i l l rządu oraz profilaktyki postsuicydalnej” oraz „Harmonogramu przeciwdziałania negatywnym przejawom podkultury przestępczej, powiązanych z nią zdarzeniom, aktom samoagresji i innym godzącym w bezpieczeństwo i porządek w jednostce oraz informowania o zdarzeniach mogących je wywołać, 2) zaliczenia i postępowania z przedmiotami niedozwolonymi w ZK¹², 3) ustalenia Programu przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi na terenie ZK;

- instrukcje w sprawie: 1) prewencyjnego użycia środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek lub pasa obezwładniającego jednocześnie w ZK (2022 rok), 2) postępowania w przypadku zakwestionowania posiłku przez osadzonego w ZK, 3) sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie osadzonego w ZK, 4) konwojowania osadzonych do placówek służby zdrowia nie należących do SW oraz innych instytucji publicznych, 5) rozmieszczania osadzonych w niemonitorowanych celach jednoosobowych i pozostawiania osadzonych samych w celi mieszkalnej (2023 rok);
- wytyczne w sprawie: 1) wykorzystywania środków ochrony osobistej, wzajemnego ubezpieczania się oraz reagowania w przypadku załączenia się sygnalizacji alarmowej na terenie jednostki przez funkcjonariuszy i pracowników ZK w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, 2) postępowania w przypadku otrzymania przesyłki lub stwierdzenia pozostawionych rzeczy mogących zagrażać bezpieczeństwu i porządkowi w ZK, 3) reagowania funkcjonariuszy w przypadku załączenia się sygnalizacji alarmowej na terenie jednostki (2022 rok), 4) sposobu realizacji czynności profilaktycznych w ZK oraz przekazania, gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych w ich wyniku, 5) procedur podejmowania działań profilaktycznych w celu przeciwdziałania powstania: samowolnego oddalenia się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki organizacyjnej w systemie bez konwojenta (2022 rok), 6) postępowania w przypadku wystąpienia zdarzenia w postaci próby ucieczki lub ucieczki osadzonego z terenu jednostki penitencjarnej, 7) postępowania w przypadku próby dostarczenia substancji odurzających za pomocą bezzałogowych statków powietrznych – dronów (2022 rok).

(akta kontroli, str. 1091-1145)

Dyrektor ustalił Porządek Wewnętrzny w ZK w formie zarządzenia¹³. Określało ono m.in. godziny, miejsce i zasady: 1) przeprowadzania apelu porannego i wieczornego, 2) snu, pracy, nauki, zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych oraz zajęć własnych osadzonych, 3) spożywania posiłków, 4) poruszania się po terenie ZK, 5) odbywania spacerów i korzystania z kąpeli, 6) przeprowadzania widzeń, 7) korzystania z telefonów i środków łączności, 8) przyjmowania i wydawania paczek, 9) przyjmowania osadzonych przez Dyrektora i innych przełożonych. Nie ustalono w nim natomiast obowiązków osadzonych, dotyczących postępowania i zachowania się w pomieszczeniach wychowawców

¹² W zarządzeniu tym ustalono wykaz przedmiotów uznanych za niedozwolone (w tym m.in. noże, nożyczki siekiery, drabiny powyżej 3m, piły ręczne i elektryczne, alkohol). Przedmioty te podlegają ocechowaniu i ewidencjonowaniu. Osoba wydająca przedmiot niedozwolony (np. w kuchni czy warsztacie) każdorazowo weryfikuje ich stan i ilość przed i po zakończeniu pracy/zajęć.

¹³ W okresie objętym kontrolą obowiązywały zarządzenia nr: 17/2021 z 1 lutego 2021 r., 146/2021 z 1 grudnia 2021 r., 77/2022 z 9 maja 2022 r., 161/2022 z 30 grudnia 2022 r., 11/2024 z 29 stycznia 2024 r.

i psychologów, wynikających z polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r.¹⁴, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli, str. 41-74)

1.1.3. W okresie objętym kontrolą Dyrektor wywiązywał się z obowiązku ustalenia prawidłowej ochrony, realizując wszystkie zadania w zakresie ochrony Zakładu, określone w §42 ust. 3 *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej*¹⁵, a następnie w § 59 zarządzeń DGSW: nr 2/23 z 9 stycznia 2023 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej¹⁶, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników SW oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy¹⁷ i nr 69/23 z 31 października 2023 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników SW¹⁸, o czym szerzej napisano w pkt 2.2.2. Wystąpienia pokontrolnego.

1.1.4. W latach 2021-2024 (I półrocze) w ZK nie przeprowadzono rozpoznania, o którym mowa w §11 *rozporządzenia w sprawie ochrony* oraz § 9 ust. 1 zarządzeń DGSW nr 2/23 i 69/23.¹⁹

Zastępca kierownika Działu Ochrony wyjaśnił: *We wskazanym okresie nie oddawano do użytku wyremontowanego budynku zakwaterowania osadzonych lub wyremontowanego oddziału mieszkalnego, gdzie właściwym do zarządzenia rozpoznania jednostki organizacyjnej jest dyrektor. Rozpoznanie, o którym mowa powyżej przeprowadzone było po utworzeniu zakładu karnego w 2001 roku, gdzie właściwym do jego zarządzenia był DGSW (brak dokumentacji – kategoria archiwalna B5). Zastępca kierownika Działu Ochrony dodał, że w kolejnych latach przeprowadzono, w związku z zasiedleniem nowych, remontowanych budynków, w tym ostatni raz w 2011 roku - w związku z planowanym otwarciem oddziałów dla skazanych w budynku pawilonu mieszkalnego „F”. Rozpoznania wyremontowanych budynków zakwaterowania osadzonych przeprowadzała komisja powołana przez Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Białymstoku na wniosek Dyrektora Zakładu Karnego. Z rozpoznania sporządzano protokół (...). Na podstawie przeprowadzonego rozpoznania ustalano plan ochrony, a obecnie instrukcję ochronną.* (akta kontroli, str. 83-84)

Odnosząc się do powyższej kwestii Dyrektor podał: *rozpoznanie przeprowadzono po utworzeniu jednostki penitencjarnej w oparciu o obowiązujące wówczas przepisy prawne. Dokonano m.in. analizy położenia jednostki oraz wpływ na stan jej bezpieczeństwa ukształtowania i pokrycia terenu, a także budynków i budowli usytuowanych w bezpośrednim sąsiedztwie, rodzaje budynków i budowli na terenie jednostki i ich wyposażenie w zabezpieczenia techniczno - ochronne. Ponadto ustalono m. in. potrzeby w zakresie wyposażenia jednostki w zabezpieczenia*

¹⁴ Pismo zastępcy DGSW nr BDG.070.40.2.2022.KS z 27 kwietnia 2022 r. Polecenie wydane w nawiązaniu do pisma DGSW o sygn. BDG.070.40.2022.KS z dnia 26 kwietnia 2022 r., w którym przedstawiono informacje o decyzjach podjętych w celu zapewnienia wszystkim funkcjonariuszom i pracownikom więziennictwa możliwie najwyższego poziomu bezpieczeństwa, w związku z planowanym wprowadzeniem nowych rozwiązań architektonicznych i wsparcia elektronicznego. Dalej zwane: „poleceniem Zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r.”

¹⁵ Dz. U. poz. 1804. Dalej: *rozporządzenie w sprawie ochrony*; uchylone z dniem 1 stycznia 2023 r.

¹⁶ Dalej: „SW”.

¹⁷ Dalej: *Zarządzenie nr 2/23 DGSW*.

¹⁸ Dalej: *Zarządzenie nr 69/23 DGSW*.

¹⁹ Rozpoznanie przeprowadza się w celu ustalenia prawidłowego sposobu ochrony jednostki. Na jego podstawie określa się: potrzeby w zakresie zabezpieczeń techniczno-ochronnych, liczbę oraz rodzaju stanowisk, rozmieszczenie stanowisk oraz pomieszczeń istotnych dla sposobu ochrony, liczbę etatów w dziale ochrony, potrzeby w zakresie uzbrojenia i środków ochrony, stan etatowy psów służbowych.

techniczno-ochronne; ilość, rodzaj, rozmieszczenie posterunków i stanowisk oraz pomieszczeń ochronnych, zapewniające bezpieczne funkcjonowanie jednostki; uzbrojenie i wyposażenie funkcjonariuszy; środki łączności, sygnalizacji i alarmowania oraz ich rozmieszczenie; ilość etatów działu ochrony, która zapewni normatywny czas służby funkcjonariuszom i bezpieczne warunki jej pełnienia. Powyższe ustalenia zawarto w planie ochrony jednostki organizacyjnej. W latach kolejnych w momencie przekazywania do użytku kolejnych pawilonów mieszkalnych na podstawie przeprowadzonego rozpoznania, plan ochrony ulegał modyfikacji i uzupełnieniu. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. wprowadziło zmianę planu ochrony na instrukcję ochronną, która obowiązuje do dnia dzisiejszego i jest zgodna z obowiązującym Zarządzeniem nr 69/23 DGSW. Jednostka nie dysponuje żadnym protokołem z rozpoznania przeprowadzonego w latach wcześniejszych, gdyż zgodnie z przepisami kancelaryjnymi przekazano go do archiwum zakładowego, gdzie po upływie określonego czasu zgodnie z nadaną kategorią archiwalną został zniszczony na podstawie decyzji archiwum państwowego. Jednakże w dyspozycji była dokumentacja z rozpoznania w formie elektronicznej (udostępniono do wglądu). Na tej podstawie ustalano instrukcję ochronną. Posiłowano się również sporządzonym wcześniej planem ochrony.

(akta kontroli, str. 1156-1162)

Udostępniona do wglądu dokumentacja w formie elektronicznej, o której mowa w wyjaśnieniach Dyrektora to: a) niepodpisany protokół z 4 kwietnia 2006 r. z przeprowadzonego rozpoznania w związku z przejściem do użytku budynku pawilonu mieszkalnego D wraz z przylegającym do budynku placem spacerowym i protokół ten odnosił się tylko do ww. budynku i jego otoczenia oraz b) wydruki pism (bez nr ewidencyjnego i podpisu) z lat 2002, 2006, 2007 i 2011 (wg dat na tych pismach) świadczących o organizacji rozpoznania, w związku z: zasiedleniem „budynku nr 8”, otwarciem oddziału dla tymczasowo aresztowanych, otwarciem oddziałów dla skazanych w pawilonie C, planowanym otwarciem oddziałów dla skazanych w budynku F.

(akta kontroli, str. 85-99)

1.1.5. Zgodnie z §13 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie § 10 ust. 1 Zarządzenia nr 2/23 DGSW, Dyrektor ustalił *Instrukcje ochronne* Zakładu. W okresie objętym kontrolą obowiązywały instrukcje ZK zatwierdzone kolejno: 31 maja 2019 r. i 19 maja 2023 r. (wprowadzona w terminie wynikającym z § 127 Zarządzenia nr 2/23 DGSW). Stosownie do §13 ust. 5 *rozporządzenia w sprawie ochrony* odrębne *Instrukcje ochronne* zostały opracowane dla Oddziału Zewnętrznego w Grądach-Woniecko²⁰.

Instrukcje zawierały elementy określone w ww. przepisach. Instrukcje ochronne z 2023 roku – zgodnie z §10 ust. 2 Zarządzenia nr 2/23 DGSW – składały się w szczególności z: 1) opisu przeznaczenia jednostki organizacyjnej; 2) opisu zabezpieczeń techniczno-ochronnych jednostki organizacyjnej, w tym zabezpieczeń elektronicznych oraz sposobu wykorzystania łączności bezprzewodowej; 3) opisu procedur wzajemnego ubezpieczania się funkcjonariuszy i pracowników w czasie wykonywanych zadań oraz alarmowania i reagowania w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia; 4) zestawienia stanowisk; 5) instrukcji stanowiskowych; 6) planu sytuacyjnego; 7) wykazu i opisu odstępstw od stosowanego sposobu ochrony; 8) procedur działań ochronnych i alarmowania.

(akta kontroli, str. 173-188)

²⁰ Dalej: „OZ Grądy-Woniecko”. W strukturze organizacyjnej Zakładu oddział istnieje od 1 grudnia 2021 r. *Instrukcje ochronne* dla OZ Grądy-Woniecko sporządzono 1 grudnia 2021 r. oraz 22 maja 2023 r.

Sporządzając w 2023 roku Instrukcję ochronną ZK nie dysponował protokołem rozpoznania, o którym mowa w § 9 ust. 1 zarządzenia DGSW nr 2/23, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Zgodnie z §3 ust. 2 zarządzenia nr 2/23 DGSW i 69/2023 DGSW w instrukcjach ochronnych ZK dokonano zróżnicowania sposobów ochrony w szczególności w zakresie:

- rodzajów i liczby zabezpieczeń techniczno-ochronnych w zależności od typu ZK, np.:
 - rodzaju ogrodzenia i zastosowanych zabezpieczeń elektronicznych w zależności,
 - sposobu realizacji spacerów,
 - stosowanych wobec osadzonych prewencyjnie środków przymusu bezpośredniego przy opuszczeniu celi,
 - ubezpieczaniu apeli przez funkcjonariuszy;
- środków alarmowania i łączności, np.: wyposażenia dyżurek oddziałowych;
- rodzajów i liczby stanowisk, np.: w ZK typu zamkniętego w każdym oddziale penitencjarnym wystawiane były dwa stanowiska oddziałowych jednozmianowych oraz stanowisko doprowadzającego, a w ZK typu otwartego i półotwartego – jedno stanowisko oddziałowego jednozmianowego oraz doraźnie stanowisko doprowadzającego. (akta kontroli, str. 191-192)

Zmiany w *Instrukcji ochronnej* w okresie objętym kontrolą dotyczyły głównie zestawienia stanowisk, o czym szerzej napisano w pkt 2.2.1. Wystąpienia pokontrolnego.

1.2. Wyposażenie Zakładu w system zabezpieczeń elektronicznych

1.2.1. Na 30 czerwca 2024 r. w poszczególnych strefach ochronnych system zabezpieczeń elektronicznych, co do zasady odpowiadał warunkom określonym w §6-10 wytycznych nr 4/2022 DGSW z dnia 30 grudnia 2022 r. *w sprawie określenia standardów systemów zabezpieczeń elektronicznych w jednostkach organizacyjnych SW*²¹. Wyjątki to m.in. brak wyposażenia bramy wjazdowej i wyjazdowej oraz wejścia i wyjścia pieszego w system śluzowania (blokadę wykluczającą), czy brak wyposażenia wejścia i wyjścia z pasa ochronnego w sygnalizację otwarcia lub system kontroli dostępu. System zabezpieczeń elektronicznych na terenie ZK projektowany był przed 2013 rokiem i nie przeprowadzano w późniejszym czasie modernizacji w ww. zakresie. Niemniej na elementy wymagające dostosowania do wytycznych wskazywano we wnioskach z realizowanych cyklicznie przeglądów zabezpieczeń techniczno-ochronnych zakładu i w miarę posiadanych środków wykonywano wymagane zabezpieczenia. Ww. braki usunięto w drugiej połowie 2024 roku.

(akta kontroli, str. 100-101, 377-382, 1183-1184)

W raportach z analizy stanu technicznego sprzętu łączności i zabezpieczeń elektronicznych, sporządzanych na podstawie §3 ust. 6 zarządzenia DGSW nr 56/2012 z dnia 22 sierpnia 2012 r. *w sprawie szczegółowych zasad eksploatacji i rozwoju systemów łączności i zabezpieczeń elektronicznych w jednostkach organizacyjnych SW*²², za lata 2021-2023 wskazano: *W ZK system łączności*

²¹ Dalej: *Wytyczne DGSW nr 4/2022*. Wytyczne te zastąpiły wcześniej obowiązujące Wytyczne nr 4/2013 DGSW z dnia 10 czerwca 2013 r. w sprawie określenia standardów systemów zabezpieczeń elektronicznych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zwane dalej: *Wytycznymi DGSW nr 4/2013*.

²² Dalej: *Zarządzenie nr 56/2012 DGSW*.

przewodowej i bezprzewodowej oparty jest o nowoczesne rozwiązania i nie wymaga wkładu finansowego. Systemy alarmowe wymagają jedynie okresowych przeglądów, a awarie które powstają związane są z warunkami atmosferycznymi, głównie uszkodzenia delikatnych czujek po wyładowaniach atmosferycznych. Monitoring wizyjny w technologii IP nie sprawia problemów. Pozostały monitoring analogowy wymaga wymiany z racji znacznego wyeksploatowania sprzętu oraz jakości nagrań odbiegającej już od obecnych standardów. System kratowy podobnie jak system komunikacji z osadzonymi również są wiekowe i wymagają wymiany z powodu braku wsparcia technicznego w przypadkach dużych awarii, których usunięcie w przypadku oprogramowania sterującego i oprogramowania kontrolerów może być niemożliwe.²³

(akta kontroli, str. 102-117)

Kierownik Działu Informatyki i Łączności wyjaśnił: *Analizując stan techniczny użytkowanego sprzętu łączności i zabezpieczeń elektronicznych z lat 2021-2023 we wnioskach pisaliśmy m.in. o wymianie monitoringu analogowego na IP. W latach 2022-2024 sukcesywnie wymienialiśmy starą technologię monitoringu analogowego na nowszą w standardzie IP. Na 2025 rok pozostaną nam tylko dwie kamery do wymiany. Odnośnie systemu kratowego i systemu komunikacji wewnętrznej, o które również piszemy w końcowym podsumowaniu z analiz, to co roku składane są wnioski inwestycyjne o przyznanie środków na wymianę tych systemów. Na temat wniosków inwestycyjnych szerzej napisano w pkt 1.6. Wystąpienia pokontrolnego.*

(akta kontroli, str. 118-119)

1.2.2. W okresie objętym kontrolą dokonano zmiany w systemie zabezpieczeń elektronicznych ZK polegające na:

- rozbudowie systemu antynapadowego, głównie w związku z poleceniem zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., o którym szerzej napisano w pkt 1.4. Wystąpienia pokontrolnego,
- wymianie istniejącego systemu analogowego TV przemysłowej na nowy system monitoringu IP w 2021 roku (dot. wygrodzenia terenu OP3 oraz Pawilonu F) i w 2023 roku (na pawilonach A i C). *(akta kontroli, str. 120 - 145)*

Oba zadania ZK zrealizował we własnym zakresie. Urządzenia wchodzące w skład systemu telewizji dozorowej, zamawiane w związku z realizacją ww. zadań, spełniały minimalne wymagania techniczne określone w załączniku nr 2 wytycznych DGSW nr 4/2013 i nr 4/2022. Zakupywany sprzęt posiadał certyfikaty (deklaracje) zgodności z Polską Normą (PN-EN, PKN), przy czym normy te były inne niż wskazane w załączniku nr 1 do ww. wytycznych DGSW.

Dyrektor wyjaśnił: *Normy wymienione w wytycznych (...) mówią o minimalnych wymaganiach jakie powinny spełniać instalowane systemy i urządzenia. Kupowane i instalowane przez nas urządzenia posiadają dużo wyższe parametry od wymienionych w normach zawartych w wytycznych. Deklaracje (certyfikaty) zgodności mówią o tym, że dany produkt jest zgodny z zasadniczymi wymaganiami. W dokumentach tych producent lub upoważniony przez niego przedstawiciel oświadcza, że dany wyrób, który wprowadza na rynek europejski (unijny), spełnia wymogi (normy) określone w unijnych przepisach zasadniczych i przepisach szczegółowych dotyczących bezpieczeństwa, ochrony zdrowia i ochrony środowiska. Produkt posiadający taką deklarację może zostać następnie legalnie wprowadzony do obrotu lub do użytku na terytorium UE.*

²³ Zastrzeżenia nie dotyczyły OZ Grądy-Woniecko, gdzie uznano że system zabezpieczeń elektronicznych jest sprawny i nie wymaga żadnych nakładów, oprócz zadań konserwacyjnych i przeglądów.

Wytyczne DGSW nr 4/2022 w zakresie standardów systemów zabezpieczeń elektronicznych zostały uchylone przez wytyczne DGSW nr 6/2024 z dnia 21 października 2024 r. W nowym dokumencie odstąpiono od wskazywania norm znajdujących zastosowanie podczas projektowania, instalowania i użytkowania systemów zabezpieczeń elektronicznych.

(akta kontroli, str. 120, 1163-1169, 1395-1408)

Rozbudowę systemu antynapadowego oraz wymianę systemu monitoringu z analogowego na IP w ZK w latach 2021-2024 przeprowadzono bez zachowania procedury, dotyczącej budowy i modernizacji istniejących systemów zabezpieczeń elektronicznych, przewidzianej w ww. wytycznych DGSW nr 4/2013 i 4/2022, tj. nie opracowano koncepcji i założeń funkcjonalnych (z analizą zagrożeń, o której mowa w §4 tych wytycznych) oraz koncepcji i założeń technicznych przedsięwzięć, a także nie uzyskano pozytywnej opinii OISW dla zaproponowanych rozwiązań. Szerzej na ten temat napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli, str. 120)

W 2024 roku przeprowadzono analizę zagrożeń, dotyczącą budowy systemu alarmowego kuchni i była ona składową koncepcji i założeń funkcjonalnych do tego systemu. Przedsięwzięcie realizowane było w II półroczu 2024 roku.

(akta kontroli, str. 152-158, 1180-1182)

1.2.3. W ZK nie dysponowano dokumentacją potwierdzającą przeprowadzanie w latach 2021-2024 (I półrocze) okresowych konserwacji systemów elektronicznego zabezpieczenia, w sposób określony w wytycznych DGSW nr 4/2013 i nr 4/2022, tj. nie rzadziej niż co 6 miesięcy i w zakresie określonym § 20 ust. 2 tych wytycznych. Szerzej na ten temat napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli, str. 150)

1.2.4. W zakładzie nie zostały ustalone odrębne procedury postępowania z alarmami, ostrzeżeniami o uszkodzeniu, wyłączeniu części lub całego systemu ze stanu działania, o których mowa w § 19 pkt 2 wytycznych DGSW nr 4/2013 a następnie nr 4/2022, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli, str. wyjaśnienia 1180-1182)

1.3. Wyposażenie funkcjonariuszy w indywidualne sygnalizatory antynapadowe i alarmowe

1.3.1. Zgodnie z poleceniem zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., w ZK terminowo, tj. do 30 czerwca 2022 r., funkcjonariusze i pracownicy mający bezpośredni kontakt z osobami pozbawionymi wolności, zostali wyposażeni w indywidualne sygnalizatory antynapadowe i alarmowe.

Pismem z 22 czerwca 2022 r., Dyrektor poinformował Okręgowy Inspektorat SW o realizacji ww. polecenia *w stu procentach* wskazując, że *stan osobowy kadry, którym wydano ww. urządzenia wynosi 85 funkcjonariuszy i pracowników cywilnych*. W tym czasie w Zakładzie zatrudnionych było 305 funkcjonariuszy i 17 pracowników cywilnych. Zastępca kierownika Działu Ochrony wyjaśnił: *Powyższe rozbieżności wynikają z tego, że w Dziale Ochrony sygnalizatory antynapadowe przypisane zostały do stanowisk ochronnych. Wynika to z systemu pełnienia służby. W Dziale Ochrony są to odpowiednio stanowiska w systemie: czterozmianowym (służbę pełni czterech funkcjonariuszy – przekazują sobie sygnalizator przy rozpoczęciu i zakończeniu służby), dwuzmianowym (po zakończeniu służby sygnalizator przekazywany jest na stanowisko dowodzenia i pobierany kolejnego dnia przez funkcjonariusza przy rozpoczęciu służby) oraz jednozmianowe. Powyższe uregulowane jest w instrukcjach na dane stanowisko ochronne. Należy tu pamiętać, że funkcjonariusze działu ochrony w trakcie wykonywania obowiązków służbowych wykorzystują również system*

komunikacji bezprzewodowej, tj. radiotelefony, które posiadają funkcję alarmową. Funkcjonariuszy z działu penitencjarnego wszystkich wyposażono w w/w urządzenia, ponieważ pełnili służbę w oddziałach mieszkalnych, gdzie cały czas mieli bezpośredni kontakt z osadzonymi.

Sygnalizatory alarmowe przekazano tym funkcjonariuszom i pracownikom z działów administracyjnych, którzy wykonywali sporadycznie swoje obowiązki w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi. Urządzenia te są przechowywane przez te osoby w pomieszczeniach, w których pełnią służbę, więc w przypadku kontaktu z osobami pozbawionymi wolności (osadzeni zatrudnieni jako pracownicy sprzątający pomieszczenia administracyjne) posiadają je przy sobie.

W kolejnych latach (po dokonaniu zakupu nowych sygnalizatorów alarmowych) wyposażano, również osoby niepełniące służby w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności.

Na dzień 31 grudnia 2024 r. w dyspozycji funkcjonariuszy i pracowników Zakładu było 147 indywidualnych sygnalizatorów alarmowych, w tym 70 w Dziale Ochrony, 40 w Dziale Penitencjarnym, 21 w Dziale Kwatermistrzowskim, sześć w Dziale Ewidencji, siedem w Dziale Służby Zdrowia i trzy w Dziale Finansowym. Ponadto w posiadaniu Działu Ochrony były 42²⁴ dodatkowe sygnalizatory (35 zapasowych i siedem w wartowni). (akta kontroli, str. 493, 509-523)

Z wyjaśnień Zastępcy Dyrektora wynika, że przed wydaniem polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., indywidualne sygnalizatory antynapadowe znajdowały się na wyposażeniu oddziałowych w pawilonie A (3 szt.) i F (2 szt.), budynku kuchni (1szt) oraz w wartowni²⁵ (2 szt.). Funkcjonariusze Działu Ochrony wyposażeni byli w radiotelefony. (akta kontroli, str. 523)

1.3.2. Wszyscy funkcjonariusze Działu Ochrony ZK, wykonujący czynności w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi, zgodnie z ww. poleceniem zastępcy DGSW, terminowo (do 1 czerwca 2022 r.) zostali wyposażeni w środki przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek oraz ręcznego miotacza substancji obojętniających. Zastępca Kierownika Działu Ochrony wyjaśnił: *Powyższe wyposażenie obowiązywało już przed 2021 rokiem w przypadku funkcjonariuszy pełniących służbę na stanowiskach doprowadzających oraz oddziałowych jednozmianowych. Funkcjonariusze pełniący służbę w oddziałach mieszkalnych wyposażeni byli w kajdanki, a w 2022 roku zgodnie z poleceniem Zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. zostali wyposażeni w ręczne miotacze substancji obojętniających.* Rodzaj wyposażenia określony został w instrukcji dla danego stanowiska ochronnego. (akta kontroli, str. 504-508)

1.4. Urządzenie pomieszczeń wychowawców, terapeutów i psychologów

1.4.1. Pomieszczenia wychowawców i psychologów w ZK typu zamkniętego znajdowały się w bezpośrednim sąsiedztwie dyżurek oddziałowych (w Pawilonach B i C), lub w niedużej odległości od dyżurki oddziałowych (w pawilonie A) – ze względu na bariery architektoniczne (klatka schodowa z jednej strony, z drugiej cele izolacyjne) nie było możliwości zlokalizowania ich bezpośrednio przy dyżurce oddziałowego. Pokoje wychowawców w oddziałach mieszkalnych typu półotwartego i otwartego:

- w ZK w Czerwonym Borze zostały usytuowane w pobliżu dyżurek oddziałowych
 - w tym celu w 2022 roku dokonano zmian w pawilonie D i F, m.in. zamieniając pomieszczenie wychowawcy z celą mieszkalną,

²⁴ W tym siedem w OZ Grądy-Woniecko.

²⁵ Dla interesantów ubiegających się o wstęp do jednostki.

- w OZ Grądy-Woniecko - umieszczone były możliwe najbliższej dyżurek oddziałowego - występowały bariery architektoniczne (pomieszczenia oddzielone były pomieszczeniami łazienki oraz świetlicy). Nie dokonywano żadnych zmian.

Wymagania dotyczące usytuowania pokoi wychowawców i psychologów, wynikające z polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. zostały ujęte w wytycznych DGSW *w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych* nr 1/2019 z 17 czerwca 2019 r.²⁶ a następnie nr 1/2023 DGSW z dnia 14 lutego 2023 r.²⁷ W uregulowaniach tych wskazano, że ww. wymagania należy stosować *przy budowie nowych, adaptacji i przebudowie pawilonów mieszkalnych*. (akta kontroli, str. 536-537, 1458-1476)

W celu poprawy bezpieczeństwa w Zakładzie, Dyrektor dodatkowo postanowił o wykonaniu przeszkleń między pokojami wychowawców, a sąsiadującymi pokojami psychologów, służby zdrowia czy dyżurkami oddziałowych. Zastosowano do tego bezpieczne szkło laminowane. (akta kontroli, str. 529-535, 550-553, 1477-1478)

1.4.2. Przeprowadzone w trakcie kontroli oględziny 17 pomieszczeń w pawilonach zakładu karnego typu zamkniętego (w pawilonach A, B i C)²⁸, wykazała, że w ZK zrealizowano zadania dotyczące poprawy bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników, określone w poleceniu zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., w szczególności dotyczące pokoi wychowawców i psychologów, w tym:

- Wszystkie pomieszczenia wyposażone były w przewodowy system sygnalizacji napadu oparty na dwóch przyciskach antynapadowych. Przyciski zamontowane były: jeden przy blacie biurka a drugi na ścianie za blatem biurka (po tej samej stronie). Stwierdzono, że w trzech pomieszczeniach, przycisk usytuowany na ścianie był zasłonięty, m.in. przedmiotami stojącymi na biurku, przez co nie było do niego łatwego dostępu, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.
- Wszystkie pomieszczenia zostały rozdzielone na strefy funkcjonariusza (pracownika) i osadzonego poprzez oznakowanie w formie żółtej linii na podłodze.
- We wszystkich pomieszczeniach meble zostały ustawione w sposób umożliwiający funkcjonariuszowi lub pracownikowi pracę w pozycji zwróconej twarzą w kierunku drzwi wejściowych do pomieszczenia.
- W wyznaczonej strefie osadzonego – poza jednym wyjątkiem - znajdowały się wyłącznie meble przytwierdzone do podłoża (głównie taborety). W pokoju psychologa w pawilonie B w strefie osadzonego znajdował się kosz na śmieci (pod umywalką) nie przytwierdzony do podłoża, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.
- W pomieszczeniach – z jednym wyjątkiem – możliwość zamykania drzwi dostępna była tylko od zewnątrz. W pokoju wychowawcy w pawilonie A na pierwszym piętrze istniała możliwość zamknięcia drzwi od środka, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.
- Drzwi wejściowe do wszystkich pomieszczeń poddanych oględzinom wyposażone były w przeszklenie z szybą o wymiarach 200x500 mm, umożliwiające wgląd do pomieszczenia bez otwierania drzwi.

²⁶ Na podstawie zmiany do wytycznych, wprowadzonej wytycznymi DGSW nr 2/2022 z 5 października 2022 r.

²⁷ W dalszej części zwane odpowiednio: *Wytyczne DGSW nr 1/2019* i *Wytyczne DGSW nr 1/2023*.

²⁸ Oględziny przeprowadzono 18 i 29 października 2024 r. i objęto nimi wszystkie pokoje psychologów i wychowawców w pawilonach A, B i C (12), pomieszczenia tzw. bezpieczne (3) i pomieszczenia służby zdrowia w pawilonie B i C (2). W ZK nie było pomieszczeń terapeutów.

g) Pomieszczenie do prowadzenia rozmów z osadzonymi, u których rozpoznano zwiększone ryzyko zachowań agresywnych (pomieszczenia bezpieczne) wyposażono w:

- zabezpieczenia techniczno-ochronne uniemożliwiające bezpośredni kontakt z osobą prowadzącą rozmowę (kraty);
- stacjonarny system sygnalizacji napadu zamontowany w miejscu umożliwiającym łatwe użycie przez funkcjonariusza lub pracownika cywilnego (na ścianie);
- telefon zaprogramowany w system szybkiego wybierania, realizującego bezpośrednie połączenie ze stanowiskiem dowódcy zmiany²⁹.

(akta kontroli, str. 196-213)

W § 6 pkt 5 wytycznych DGSW nr 1/2023 (wcześniej również w wytycznych DGSW nr 1/2019 r., po zmianie z 5 października 2022 r.) przewidziano, że w pomieszczeniach wychowawców, psychologów i terapeutów, dyżurkach oddziałowych oraz pomieszczeniach do prowadzenia rozmów z osadzonymi, u których rozpoznano zwiększone ryzyko zachowań agresywnych, telefon ma być zaprogramowany w funkcję szybkiego wybierania, realizującego bezpośrednie połączenie ze stanowiskiem służby dyżurnej i/lub najbliższym stanowiskiem ochronnym. Kierownik Działu Informatyki i Łączności wyjaśnił, że w 2023 roku miała zostać uruchomiona usługa telefoniczna połączeń alarmowych, która zakładała automatyczne połączenie ze stanowiskiem dowódcy zmiany w wartowni: 1) po siedmiu sekundach od podniesienia (lub zrzucenia) słuchawki, lub 2) po wybraniu z klawiatury telefonu sekwencji przycisków „9# Połącz”. W trakcie kontroli działała tylko druga z wymienionych opcji. Z informacji przekazywanych do ZK przez Biuro Informatyki i Łączności Centralnego Zarządu SW wynika, że wystąpiły problemy techniczne z wdrożeniem przez operatora telefonii pierwszej z ww. opcji.

(akta kontroli, str. 214-220)

W ramach oględzin przeprowadzono test sprawności systemu alarmowania. Alarm uruchomiono w 13 z 17 pomieszczeń, używając losowo przycisku umieszczonego przy blacie biurka lub na ścianie. W każdym przypadku, po naciśnięciu przycisku alarmowego:

- aktywowała się sygnalizacja akustyczna i optyczna (czerwona lampka nad drzwiami do pomieszczenia, w którym sprawdzano alarm),
- oddziałowy (osobiście) i dowódca zmiany (poprzez system łączności przewodowej lub bezprzewodowej) niezwłocznie zareagowali – sprawdzili przyczyny alarmowania,
- po stwierdzeniu, że był to test, alarm został dezaktywowany.

(akta kontroli, str. 196-213)

ZK przekazał dyrektorowi Okręgowemu SW w Olsztynie sprawozdanie, informujące o realizacji wszystkich wytycznych w zakresie bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników, określonych w poleceniu zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r.

(akta kontroli, str. 554-564)

1.5. Stan kadrowy i organizacja pracy w Zakładzie

1.5.1. Wg stanu na koniec lat 2021-2023 i 30 czerwca 2024 r. w ZK zatrudnienie wynosiło kolejno 316,7, 322,4, 323,4 i 323,9 etatów, w tym odpowiednio 300, 305 i 306 i 306 etatów funkcjonariuszy³⁰. Wakaty na stanowiska funkcjonariuszy

²⁹ Sprawdzono w jednym pomieszczeniu – telefon dawał możliwość połączenia wyłącznie z dowódcą zmiany, bez względu na wciśnięty numer.

³⁰ W tym 65, 53, 52 i 51 w OZ Grądy-Woniecko.

wystąpiły na koniec 2021 r. (5 etatów) oraz na koniec I półrocza 2024 r. (1 etat), w tym na stanowiskach pracowników cywilnych na koniec 2021 roku (0,6 etatu). Kierownik Działu Kadr i Spraw Organizacyjnych poinformował, że *Okręgowy Inspektorat SW w Olsztynie posiada codzienną wiedzę na temat wakatów w podległych jednostkach organizacyjnych. ZK wysyła każdego dnia w wersji roboczej informację do Okręgowego Inspektoratu SW w tym zakresie. Terminy przyjęć na istniejące wakaty są ustalane przez specjalistę ds. kadr Okręgowego Inspektoratu SW w Olsztynie. Odbywa się to poprzez kontakt z kandydatem do służby i w większości przypadków są to najbliższe możliwe terminy.* (akta kontroli, str. 221-222)

Wg stanu na koniec czerwca 2024 roku, wśród funkcjonariuszy największą grupę stanowili podoficerowie (36%), a najmniejszą oficerowie (14%)³¹. Staż pracy powyżej 5 lat dotyczył 59% funkcjonariuszy, a poniżej dwóch lat 22% funkcjonariuszy, w tym w Dziale Ochrony odpowiednio 48% i 30% funkcjonariuszy. (akta kontroli, str. 226)

1.5.2. Zgodnie z art. 13 ust. 2 pkt 6 *ustawy o SW* oraz §2 zarządzenia nr 23/18 DGSW z 18 kwietnia 2018 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych³², Dyrektor określił strukturę organizacyjną oraz wykaz stanowisk w ZK. W Zakładzie wydzielone zostały trzy Oddziały Penitencjarne³³ oraz – od 1 grudnia 2021 r. OZ Grądy - Woniecko. Stosownie do §3 ust. 3 zarządzenia nr 23/18 DGSW pojemność oddziałów penitencjarnych OP1 i OP2 mieściła się w przedziale od 200 do 350 miejsc zakwaterowania³⁴, natomiast w oddziale penitencjarnym OP3 były 372 miejsca zakwaterowania.

Dyrektor wyjaśnił: *W ZK w 2010 roku zostały utworzone trzy oddziały penitencjarne. W skład trzeciego oddziału penitencjarnego (OP3) początkowo wchodziły trzy oddziały mieszkalne: D1, D2 oraz E. Zarządzeniem Nr 40/2011 Dyrektora Zakładu Karnego w Czerwonym Borze z dnia 4 kwietnia 2011 r. w sprawie stanowisk dla ZK w strukturę oddziału penitencjarnego nr 3 został włączony Pawilon F, co spowodowało wzrost populacji osadzonych w oddziale. Oddziały penitencjarne zostały utworzone zgodnie z obowiązującymi wówczas zaleceniami zawartymi w Instrukcji Nr 27/10 DGSW z dnia 19 listopada 2010 r. w sprawie tworzenia oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, która nie określała w tym czasie liczby miejsc zakwaterowania oddziałów penitencjarnych.*

Zaludnienie w oddziale penitencjarnym OP3, wg stanu na koniec lat 2021-2023 i na 30 czerwca 2024 r. wynosiło kolejno: 263, 175, 341 i 280 osadzonych.

(akta kontroli, str. 75-82, 228-248, 249-250, 1176-1179)

Struktura i liczba personelu pełniącego służbę w oddziałach penitencjarnych była zgodna z wymogami określonymi w § 5, §6 oraz § 9 ust. 1 zarządzenia nr 23/18 DGSW, w tym:

- personel oddziału penitencjarnego stanowili: zastępca dyrektora oraz wyznaczeni funkcjonariusze, m.in. inspektor działu ochrony, funkcjonariusze działu ochrony realizujący obowiązki oddziałowych lub doprowadzających, kwatermistrz i wychowawcy;
- za całokształt funkcjonowania oddziału odpowiadał zastępca dyrektora;
- oddziałowi w oddziale penitencjarnym pełnili służbę w systemie wielozmianowym oraz jednozmianowym. (akta kontroli, str. 12-14, 75-82)

³¹ W Dziale Ochrony podoficerowie stanowili 42%, a oficerowie 3% funkcjonariuszy.

³² Dalej: *Zarządzenie nr 23/18 DGSW*

³³ Dwa w ZK typu zamkniętego, tj. OP1 (oddziały mieszkalne: A1, A2, A3 i B3) i OP2 (oddziały mieszkalne B1, B2, C1, C2 i C3) oraz jeden w ZK typu otwartego i półotwartego - OP3 (oddziały mieszkalne D1, D2, E, F1 i F2). W oznaczeniu oddziału mieszkalnego litery oznaczają pawilon, a cyfry kondygnację w pawilonie.

³⁴ Wynosiła odpowiednio: 250 i 335 miejsc zakwaterowania.

Zgodnie z § 9 ust. 2 ww. zarządzenia stanowisko oddziałowych pełniących służbę w systemie jednozmianowym tworzy się zgodnie z zasadami:

- w jednostce typu zamkniętego – jeden funkcjonariusz na nie więcej niż 150 osadzonych,
- w jednostce typu półotwartego lub otwartego – jeden funkcjonariusz na oddział penitencjarny.

Warunek ten został spełniony w przypadku oddziałów penitencjarnych OP1 i OP3, gdzie służbę w systemie jednozmianowym pełniło odpowiednio: dwóch³⁵ i jeden funkcjonariusz. Natomiast w oddziale penitencjarnym OP2 na jednego funkcjonariusza pełniącego służbę w systemie jednozmianowym przypadało więcej niż 150 osadzonych³⁶, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. (akta kontroli, str. 249-251)

1.5.3. W latach 2020 - 2024 (I półrocze) Dyrektor wielokrotnie występował do Dyrektora Okręgowego SW lub do DGSW (za pośrednictwem Okręgowego Inspektoratu SW) o zwiększenie liczby etatów³⁷, w tym funkcjonariuszy:

- w 2020 roku złożył dwa wnioski, w jednym o zmianę dwóch etatów z cywilnych na etaty funkcjonariuszy (w dziale penitencjarnym i dziale finansowym) oraz o przyznanie dodatkowego etatu wychowawcy do oddziału penitencjarnego (w związku z niespełnieniem wymogu dotyczącego liczby wychowawców realizujących zadania w powierzonych grupach wychowawczych) – w obu przypadkach wnioski rozpatrzone zostały pozytywnie,
- w 2021 roku – trzy wnioski: o przyznanie etatu młodszego referenta działu finansowego (przyznano etat od 10 czerwca 2021 r.), o przyznanie dodatkowego pracownika na stanowisku inspektora obsługi sekretariatu oraz o przyznanie 4 dodatkowych etatów z przeznaczeniem do działu ochrony – nie przyznano etatów,
- w 2023 roku – trzy wnioski dotyczące przyznania etatów cywilnych (w jednym przypadku rozpatrzony pozytywnie – przyznano 0,5 etatu w celu zatrudnienia audytora) oraz jeden wniosek dotyczący zwiększenia dwóch etatów w działach administracyjnych (służby zdrowia i kwatermistrzowskim) – nie przyznano etatów,
- w 2022 roku i w I połowie 2024 roku – po jednym wniosku o przyznanie etatu funkcjonariusza działu służby zdrowia – nie przyznano.

(akta kontroli, str. 252-260)

W związku z ustaleniami zawartymi w piśmie DGSW z 26 kwietnia 2022 r., o konieczności zapewnienia wszystkim funkcjonariuszom i pracownikom SW możliwie największego poziomu bezpieczeństwa i przewidywanym wznowieniem 300 etatów w dziale ochrony w skali kraju, Dyrektor wystąpił do Dyrektora Biura Ochrony i Spraw Obronnych Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Warszawie³⁸ o zwiększenie liczby etatów w Dziale Ochrony. Wskazał, że *liczba etatów do normatywnego zabezpieczenia czasu służby winna wzrosnąć o 15 etatów i wynosić łącznie 164* (bez OZ Grądy-Woniecko). Na skutek przesunięć oraz przyznania dodatkowych etatów przez Okręgowy Inspektorat SW (głównie w 2022 roku), liczba

³⁵ Zaludnienie w OP1 z wg stanu na koniec lat 2021-2023 i na 30 czerwca 2024 r. wynosiło kolejno: 240, 195, 198 i 198 osadzonych.

³⁶ W OP 2 było dwóch funkcjonariuszy pełniących służbę w systemie jednozmianowym, zaś zaludnienie wg stanu na koniec lat 2021-2023 i na 30 czerwca 2024 r. wynosiło kolejno: 302, 319, 321 i 316 osadzonych.

³⁷ W roku 2019 takich wniosków nie składano.

³⁸ Za pośrednictwem Dyrektora Okręgowego SW w Olsztynie. Pismo z 11 maja 2022 r.

etatów w Dziale Ochrony w okresie objętym kontrolą zwiększyła w ZK (bez OZ Grądy-Woniecko) ze 149 do 161³⁹. (akta kontroli, str. 227, 481-482)

1.6. Zabezpieczenie środków finansowych na realizację działań związanych z bezpieczeństwem funkcjonariuszy

Środki finansowe na realizację wydatków bieżących, związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa nie były wyodrębniane w planie finansowym ZK. Kierownik Działu Kwatermistrzowskiego⁴⁰ wyjaśnił: *W zakresie planowanych wydatków na bezpieczeństwo corocznie uwzględniano w całości budżetu w danym paragrafie 4210 kwotę ok. 40 tys. zł na zakup materiałów, wynikającą przede wszystkim z bieżących czy wcześniej ponoszonych wydatków w tym zakresie.*

Jedynie w 2022 roku w planie finansowym ZK została wprowadzona korekta w grupie wydatków bieżących §4000, w ramach której wskazano wprost, że uwzględnia ona środki w wysokości 144,3 tys. zł na poniesione i planowane do końca roku wydatki związane z poprawą bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników SW, z wyłączeniem zadań związanych z montażem systemu interkomowego. Z wyjaśnień kierownika Działu Kwatermistrzowskiego wynika, że mimo iż były to środki o charakterze celowym, to nie podlegały one odrębnemu rozliczeniu. (akta kontroli, str. 572-584, 603)

W latach 2021-2024 (I półrocze) wydatki bieżące na zakupy służące zapewnieniu bezpieczeństwa⁴¹ wynosiły kolejno: 43 tys. zł, 149,2 tys. zł, 34,9 tys. zł i 32,8 tys. zł. Dyrektor wyjaśnił: *Środki finansowe, którymi dysponował ZK w okresie 2021-2024 (I półrocze) na realizację zadań związanych z bezpieczeństwem jednostki i pracowników pozwoliły na zabezpieczenie wykonania niezbędnych wyznaczonych działań w obszarze bezpieczeństwa. Jednakże z uwagi na konieczność przebudowy istniejących bądź wykonania nowych systemów od podstaw i wydatkowanie w tym zakresie dużych nakładów finansowych ZK corocznie w ramach propozycji zadań inwestycyjnych składa potrzeby w zakresie dotyczącym również zwiększenia bezpieczeństwa w jednostce.* (akta kontroli, str. 593-602, 1156-1162)

Zgodnie z Zarządzeniem nr 9/17 DGSW z dnia 23 stycznia 2017 r. w sprawie planowania inwestycji w Służbie Więziennej, ZK do 15 stycznia każdego roku przedstawiał propozycje zadań inwestycyjnych na następny rok. Wnioskowano m.in. o realizację w okresie objętym kontrolą następujących zadań, dotyczących bezpieczeństwa:

- 1) Przebudowa systemu sterowania i otwierania kratami w ZK – wskazano, że istniejący system jest mocno wyeksploatowany, wykonany w przestarzałej technologii oraz brakuje wsparcia technicznego ze strony producenta. Zadanie ujęte we wniosku na 2021 rok (planowany koszt: 1.150 tys. zł), ponowiony na 2022 rok (1.200 zł), 2023 rok (1.200 tys. zł), 2024 rok (1.500 tys. zł), a także na 2025 rok (1.500 tys. zł, tj. o ok. 30% więcej niż w we wniosku z 2020 roku).
- 2) Przebudowa ogrodzenia zewnętrznego terenu jednostki w ZK – w celu dostosowania do wymogów określonych w wytycznych DGSW nr 2/2013

³⁹ W całym Zakładzie (łącznie z OZ Grądy-Woniecko) zatrudnienie w Dziale Ochrony wzrosło ze 149 do 195 etatów.

⁴⁰ Zgodnie z zarządzeniem Dyrektora ZK w sprawie nadzoru w zakresie gospodarowania środkami publicznymi w ZK (Zarządzenie nr 2/2021 z 4 stycznia 2021r, nr 1/2023 z 2 stycznia 2023 r. i nr 6/2024 z 10 stycznia 2024 r.), kierownik Działu Kwatermistrzowskiego był dysponentem środków przeznaczonych m.in. na zakup materiałów i usług (§ 4210 i § 4300), a także na zakupy inwestycyjne i inwestycje (§ 6060 i § 6050).

⁴¹ M.in. zakup kamer, rejestratorów, alarmów osobistych, elementów do rozbudowy systemu antynapadowego oraz alarmowego, urządzenia do bezpiecznego załadunku i rozładunku broni, kajdanek, drut concertiny itp.

z dnia 4 czerwca 2013 r. w sprawie wymagań dla zabezpieczeń techniczno-ochronnych w jednostkach organizacyjnych SW⁴². Zadanie zostało ujęte we wnioskach na 2021 rok (650 tys. zł), a następnie na 2022 rok (525 tys. zł).

- 3) Przebudowa ogrodzenia terenu ścisłego oraz boiska w ZK – w celu dostosowania do wymogów określonych w wytycznych DGSW nr 2/2013. Zadanie ujęte we wniosku na 2022 rok (700 tys. zł).
- 4) Przebudowa systemu przyzywowego oraz monitoringu w budynkach zakwaterowania osadzonych w ZK (w Pawilonach A, B i C) – wykonanie monitoringu opartego na nowej technologii miał podnieść bezpieczeństwo w zakresie bieżącego monitorowania obiektów oraz wpłynę na komfort funkcjonariuszy pełniących służbę jako monitorowy. Dodatkowo wskazano na mocno wyeksploatowany system przyzywowy. W uzasadnieniu powołano się również na pismo DGSW z 26 kwietnia 2022 r., dotyczące działań w zakresie bezpieczeństwa i m.in. konieczność doposażenia pomieszczeń wychowawców na oddziałach mieszkalnych w system przyzywowy. Wskazano, że *zasadnym wydaje się podjęcie działań w zakresie wymiany i przebudowy całej przestarzałej infrastruktury w zakresie monitoringu oraz systemu przyzywowego w jeden zintegrowany nowoczesny system*. Zadanie zostało ujęte we wniosku na 2024 rok (550 tys. zł), a wobec nieprzyznania środków również na 2025 rok (350 tys. zł).
- 5) Budowa systemu napadowego w ZK – w uzasadnieniu wskazano, że w związku z poleceniami zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., zachodzi potrzeba przebudowy istniejącego systemu napadowego, ze względu na to, że *obecny jest przestarzały i nie ma możliwości jego rozbudowy*. Zadanie ujęto we wniosku na 2024 rok (110 tys. zł) , a wobec nieotrzymania środków – również na 2025 rok (80 tys. zł). (akta kontroli, str. 606-631)

Zakład otrzymał środki finansowe na realizację dwóch z ww. zadań, tj.: przebudowę ogrodzenia zewnętrznego terenu jednostki w ZK i przebudowę ogrodzenia terenu ścisłego oraz boiska w ZK. Obie inwestycje zrealizowano w 2022 roku za odpowiednio: 787,5 tys. zł i 1.050 tys. zł.

(akta kontroli, str. 632-645)

W okresie objętym kontrolą ZK, zgodnie z zapotrzebowaniem, otrzymał i wykorzystał (do końca czerwca 2022 roku) środki finansowe na realizację zakupów inwestycyjnych mających wpływ na bezpieczeństwo w wysokości 241,5 tys. zł, tj. na: zakup systemu monitoringu wizyjnego w 2021 roku (za 70 tys. zł) i w 2023 roku (za 36,6 tys. zł), zakup urządzenia do prześwietlania paczek i bagażu w 2022 roku (za 100 tys. zł) , zakup dekodera wideo wraz z monitorami w 2023 roku (za 34,9 tys. zł). (akta kontroli, str. 593-602, 646- 667)

1.7. Rozpoznawanie przyczyn i skali problematyki związanej z zagrożeniem bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych

1.7.1. W okresie objętym kontrolą, w Centralnej Bazie Danych Osób Pozbawionych Wolności⁴³ odnotowano 74 zdarzenia dotyczące ZK⁴⁴. Były to: ujawnienie przedmiotu niedozwolonego (41), samowolne oddalenie się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki (dziewięć),

⁴² Dalej: *Wytyczne DGSW nr 2/2013*

⁴³ Dalej: „Centralna Baza Danych OPW.”

⁴⁴ W latach 2021-2022 po 20, w 2023 roku - 23 i w I półroczu 2024 roku - 11.

popętnienie przez funkcjonariusza lub pracownika czynu zabronionego (sześć)⁴⁵, zgon osadzonego (cztery), napaść na funkcjonariusza (trzy)⁴⁶ oraz pozostałe (11).
(akta kontroli, str. 897-920)

1.7.2. Zdarzenia zaistniałe w ZK oraz w innych zakładach karnych w kraju omawiane były przez kierowników (lub ich zastępców) Działu Penitencjarnego oraz Działu Ochrony na każdej odprawie penitencjarno-ochronnej⁴⁷. Z protokołów z tych odpraw wynika także, że każdorazowo wychowawcy, psychologowie, oddziałowi dzienni i inspektorzy Działu Ochrony omawiali sytuację w poszczególnych oddziałach mieszkalnych, w tym m.in. funkcjonowanie osadzonych prezentujących nieprawidłowości w zachowaniu i funkcjonowaniu emocjonalnym, a zwłaszcza osadzonych z aktywną Kartą Osadzonego Zagrożonego Samobójstwem, rozkład osadzonych deklarujących przynależność do podkultury przestępczej w poszczególnych oddziałach mieszkalnych, ilość i funkcjonowanie osadzonych, względem których zasadne jest prewencyjne stosowanie środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek, ilość osadzonych, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania z art. 264 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁴⁸. Nie odnotowano zachowań godzących w porządek i bezpieczeństwo jednostki.

(akta kontroli, str. 985-986, 1056)

1.7.3. O przypadkach niewłaściwych zachowań osadzonych, w szczególności o przejawach agresji, funkcjonariusze informowali przełożonych oraz sporządzali wnioski o ukaranie, rejestrowane w Centralnej Bazie Danych OPW. W okresie objętym kontrolą Dyrektor wymierzył ogółem 2830 kar wobec osadzonych (683 w 2021 roku, 796 w 2022 roku, 938 w 2023 roku i 413 w I półroczu 2024 roku), w tym w każdym z trzech przypadków po zdarzeniu polegającym na napaści na funkcjonariusza.

W związku z agresywnym zachowaniem osadzonych⁴⁹ złożono 416 wniosków o ukaranie (w 2021 roku – 99, w 2022 roku – 109, w 2023 roku 159 i w I półroczu 2024 roku – 49). Na ich podstawie zastosowano m.in.: umieszczenie w celi izolacyjnej (88), pozbawienie możliwości otrzymywania paczek żywnościowych (50), nagana (66), pozbawienie możliwości dokonania zakupów tytoniowych lub żywnościowych (76), pozbawienie możliwości korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego (90). Zgodnie z art. 147 ust. 1 ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy⁵⁰, kary były wymierzane nie później niż w ciągu 14 dni od złożenia wniosku. (akta kontroli, str. 951-980, 984)

1.7.4. Zgodnie z §33 ust. 2 *rozporządzenia w sprawie ochrony* oraz art. 19a i 19b *ustawy o SW*⁵¹, Dyrektor określił w formie wytycznych⁵² zasady i sposoby

⁴⁵ Wszystkie nastąpiły w czasie wolnym od służby.

⁴⁶ Po jednym w latach 2021-2023. Szerzej na temat tych zdarzeń napisano w pkt. 2.4. wystąpienia pokontrolnego.

⁴⁷ W latach 2021-2024 (I półrocze) zaprotokołowano kolejno siedem, 11, 13 i sześć odpraw penitencjarno-ochronnych.

⁴⁸ Dz. U. z 2024 r. poz. 37, ze zm. Dalej: *Kpk*

⁴⁹ M.in. zachowanie prowokacyjne i aroganckie w stosunku do funkcjonariusza, wulgarne okrzyki w kierunku funkcjonariusza lub innych osadzonych, udział w szarpaninie, odmowa wykonywania poleceń.

⁵⁰ Dz.U. z 2024 r. poz. 706. Dalej: *KKW*.

⁵¹ Art.19a i 19b *ustawy o SW*, obowiązujące od 1 stycznia 2023 r., dodane zostały Ustawą o zmianie ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 sierpnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855)

⁵² Wytyczne nr 4/2023 z 4 lipca 2023 r. Dyrektora ZK w sprawie sposobu realizacji czynności profilaktycznych w Zakładzie Karnym w Czerwonym Borze i Oddziale Zewnętrzny w Grądach Woniecku oraz przekazania, gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych w ich wyniku.

gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji pozyskanych w wyniku realizacji czynności profilaktycznych. Ustalono w nich m.in., że za gromadzenie i przetwarzanie informacji uzyskanych w wyniku wykonywanych czynności profilaktycznych w jednostce odpowiedzialny jest wyznaczony zastępca Działu Ochrony. Do zakresu jego obowiązków należało w szczególności:

- gromadzenie notatek służbowych i ich segregacja, gromadzenie informacji przekazywanych ustnie i sporządzanie z nich notatek, pozyskiwanie informacji na polecenie przełożonych,
- analiza uzyskanych informacji,
- zapoznanie Dyrektora z wnioskami z analizy zgromadzonych informacji.

(akta kontroli, str. 1057-1064)

W notatkach przekazywanych Dyrektorowi (średnio dwa razy w miesiącu), wyznaczony zastępca działu ochrony informował m.in. o liczbie osadzonych:

- ogółem w jednostce,
- z aktywną Kartą Osadzonego Zagrożonego Samobójstwem,
- przynależnych do podkultury przestępczej,
- deklarujących przynależność do podkultury przestępczej „aktywnych” i „znaczących”,
- zatrudnionych deklarujących przynależność do podkultury przestępczej,
- z kryterium 817 (tj. z informacją o niekierowaniu do określonych jednostek ze względów bezpieczeństwa),
- przyjętych i doprowadzonych z wolności,
- z nadaną cechą 500 (osadzeni i tymczasowo aresztowani, którzy zainteresowani są obrotem substancjami psychoaktywnymi),
- ze szczególną ochroną.

(akta kontroli, str. 1011-1051)

Liczba osadzonych, wg stanu na koniec lata 2021-2023 i na 30 czerwca 2024 r. wynosiła kolejno: 989, 862, 1043 i 945, z tego – w każdym przypadku – ponad 10% stanowili osadzeni deklarujący przynależność do podkultury przestępczej. Odsetek ten był najwyższym lub jednym z najwyższych wśród jednostek Okręgowego Inspektoratu SW w Olsztynie. (akta kontroli, str. 981, 1046-1051)

1.7.5. Na podstawie §§ 8-12 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. *w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych*⁵³, w celu umożliwienia oddziaływań penitencjarnych, w ZK prowadzono m.in. badania osobopoznawcze, a w razie potrzeby badania psychologiczne. W okresie objętym kontrolą przeprowadzono:

- 1) 42.703 badania osobopoznawcze, udokumentowane notatkami w Centralnej Bazie Danych OPW (w 2021 roku - 8.857, w 2022 roku - 12.400, w 2023 roku - 14.853 i w I półroczu 2024 roku - 6.593);
- 2) 7.799 konsultacji psychologicznych (2.289, 2.138, 2.348 i 1.024), w tym 828 zakończonych wydaniem opinii psychologicznej i 35 wydaniem orzeczenia psychologiczno-penitencjarnego;
- 3) 1.965 konsultacji psychiatrycznych (467, 549, 711 i 238).

Sporządzono też: 2.627 wniosków o sporządzenie wywiadów środowiskowych oraz 10 wniosków o wydanie specjalistycznych opinii. (akta kontroli, str. 984)

Wcześniej, w okresie objętym kontrolą kwestie te regulowały wytyczne Dyrektora ZK: nr 10/2022 z 21 lutego 2022 r. i nr 7/2019 z 31 października 2019 r.

⁵³ Dz.U. z 2024, poz. 1344

1.7.6. W ramach oddziaływań penitencjarnych w ZK realizowano m.in. programy readaptacji ukierunkowane na przeciwdziałanie agresji i przemocy, w których w okresie objętym kontrolą uczestniczyło 1341 osadzonych (376 w 2021 roku, 388 w 2022 roku, 393 w 2023 roku i 184 w I półroczu 2024 roku). Były to m.in.:

- 1) Trening Zastępowania Agresji „ART.”, skierowany do skazanych za przestępstwa w związku z użyciem przemocy oraz tych, u których można zauważyć deficyt w prospołecznych zachowaniach w sytuacjach konfliktowych – w okresie objętym kontrolą w programie uczestniczyło 335 osadzonych (w 33 edycjach).
- 2) Psycho BHP, skierowany do osadzonych odbywających karę wieloletniego pozbawienia wolności: z zaburzeniami adaptacyjnymi (w tym zagrożonych samobójstwem), z zaburzeniami zachowania (m.in. agresja) – 156 osadzonych (w 13 edycjach).
- 3) Stop przemocy – druga szansa, adresowany do odbywających karę pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 207 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁵⁴– 81 osadzonych (w 12 edycjach).
- 4) Powstrzymaj Agresję, kierowany do skazanych za przestępstwa z użyciem agresji i przemocy oraz innych zainteresowanych i zmotywowanych do pracy w zakresie prezentowanych deficytów, którzy wyrazili zgodę na udział - 319 osadzonych (w 53 edycjach).
- 5) Przemoc to ja, skierowany do osadzonych, którzy posiadają deficyt w zakresie zachowań prospołecznych związanych ze stosowaniem przemocy, zwłaszcza w rodzinie – 91 osadzonych (w 21 edycjach).
- 6) Stop agresji – program edukacyjny, którym obejmowani byli skazania, którzy posiadają deficyt w zakresie zachowań prospołecznych oraz odbywający karę pozbawienia wolności za popełnienie czynów o charakterze agresywnym – 213 osadzonych (w 27 edycjach).

(akta kontroli, str. 1052-1055)

1.7.7. Na pytanie o ocenę bezpieczeństwa w ZK w okresie objętym kontrolą, Dyrektor wyjaśnił: *Właściwy poziom bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników w ZK ma elementarne znaczenie i stanowi fundament naszej służby. Nie bez znaczenia pozostają tu szkolenia m.in. z samoobrony, użycia środków przymusu czy rozpoznawanie werbalnych i niewerbalnych sygnałów agresji oraz profilaktyki presyicydalnej. Ważną rolę odgrywa również powołana i przeszkolona grupa negocjacyjna, która jest upoważniona wyłącznie do prowadzenia negocjacji w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej. Zadaniem tych szkoleń jest przygotowywanie funkcjonariuszy do zagrożeń mogących wystąpić podczas wykonywanych obowiązków służbowych oraz umożliwienie prawidłowego wykonywania przydzielonych zadań. Ponadto wprowadzenie nowych rozwiązań architektonicznych oraz wsparcia elektronicznego wskazanych w piśmie Zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 roku (...) zwiększyło poziom bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych. Mając na uwadze powyższe uważam, że bezpieczeństwo funkcjonariuszy jest na właściwym (bardzo dobrym) poziomie. Wśród największych zagrożeń w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników w zakładzie karnym w czasie pełnienia służby jakie występowały w latach 2021-2024 należy wymienić zdarzenia w postaci napaści (trzy we wskazanych latach) oraz pandemię Covid – 19 wywołaną przez koronawirusa SARS – CoV-2.*

(akta kontroli, str. 1163-169)

⁵⁴ Dz.U. z 2024 r., poz. 17

1.8. Postulaty organizacji związkowych i funkcjonariuszy

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że w latach 2021-2024 (I półrocze) funkcjonariusze oraz organizacje związkowe nie zgłaszały postulatów dotyczących potrzeby zmian organizacyjno-prawnych na terenie ZK, mających na celu podniesienie standardów bezpieczeństwa.

Przewodniczący jednej z dwóch organizacji związkowych, działających w ZK, poinformował, że w ww. okresie występował do Dyrektora z zapytaniami na temat zatrudnienia i czasu pracy na stanowiskach ochronnych (m.in. o liczbę wakatów, nadgodziny, oszczędności w związku z realizacją zadań ochronnych przez funkcjonariuszy innych działów), na które każdorazowo otrzymał odpowiedź. Ponadto w 2024 roku, w celu poprawy bezpieczeństwa, organizacja ta zakupiła i przekazała na rzecz funkcjonariuszy 60 par rękawic antyprzekłuciowych. (akta kontroli, str. 683-692)

1.9. Realizacja szkoleń i ćwiczeń przygotowujących funkcjonariuszy do podejmowania stosownych działań w sytuacjach kryzysowych

1.9.1. W okresie objętym kontrolą ćwiczenia, o których mowa w § 38 *rozporządzenia w sprawie ochrony* i § 46 ust. 1 zarządzenia nr 2/23 DGSW, tj. doskonalące sprawność funkcjonariuszy i pracowników Zakładu w podejmowaniu działań ochronnych, przeprowadzone zostały w Zakładzie dwukrotnie, tj. w październiku 2022 roku i we wrześniu 2023 roku. W obu przypadkach konspekty (koncepcje) ćwiczeń zostały zatwierdzone przez Dyrektora oraz zaakceptowane przez Komendanta Powiatowego Policji w Zambrowie i Komendanta Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Zambrowie. Z realizacji przedsięwzięć sporządzono sprawozdania.

(akta kontroli, str. 383-386, 439-472)

W 2024 roku ćwiczenia w ww. zakresie zostały przeprowadzone w październiku tj. po okresie objętym kontrolą, natomiast w 2021 roku nie zrealizowano obowiązku wynikającego z § 38 *rozporządzenia w sprawie ochrony*. Dyrektor wyjaśnił: *W 2021 roku w ZK nie przeprowadzono ćwiczeń (...) z uwagi na stan pandemii i wprowadzone obostrzenia oraz restrykcje. Regulacje te wynikały z Ustawy z dnia 2 marca 2020 roku o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii, jak również, poleceń wydanych przez organy nadrzędne SW, które nakazywały ograniczenie do minimum narad, odpraw, szkoleń czy gromadzenia się osób w grupach. Z tego powodu w ćwiczeniach niemożliwy był udział Straży Pożarnej i Policji, a jak określono w rozporządzeniu doskonalenie miało się odbywać w trakcie ćwiczeń przy ich udziale. Działania te miały na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się wirusa Sars - Cov-2 oraz uniknięcia zachorowań.* (akta kontroli, str. 473-480, 1151-1155)

1.9.2. Stosownie do polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., w Zakładzie przeprowadzono terminowo, tj. do 30 września 2022 r. wewnętrzne szkolenie doskonalące z zakresu zagadnień bezpieczeństwa i samoobrony, obejmujące wszystkie wymagane zagadnienia, w szczególności: elementy samoobrony w połączeniu z zasadami udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, współpracy i wzajemnego ubezpieczania się, używania i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, rozpoznawania werbalnych i niewerbalnych sygnałów agresji, negocjacji i mediacji oraz reagowania

w sytuacjach kryzysowych. Szkoleniem zostali objęci wszyscy funkcjonariusze i pracownicy zatrudnieni w jednostce, przy czym do 30 września 2022 r. nie przeszkolono 10 funkcjonariuszy, przebywających na długotrwałej absencji chorobowej. Pisemną informację o realizacji ww. polecenia terminowo (do 7 października 2022 r.) przekazano Dyrektorowi Okręgowemu SW w Olsztynie.

(akta kontroli, str. 383-386, 498-500)

1.9.3. W planach szkoleń ogólnozakładowych na lata 2023 i 2024 nie przewidziano szkolenia w zakresie niektórych zagadnień wskazanych w ww. poleceniu zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. Zaplanowano i zrealizowano szkolenia w zakresie wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, współpracy i wzajemnego ubezpieczania się, samoobrony oraz zasady udzielania pierwszej pomocy, w których uczestniczyła tylko część funkcjonariuszy i pracowników ZK, o czym szerzej napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. Szkolenia funkcjonariuszy miały formę wykładów i ćwiczeń lub mieszaną (bez wskazania proporcji czasu poświęconego na teorię i praktykę).

(akta kontroli, str. 383-386, 408-437)

1.9.4. W okresie objętym kontrolą w ZK planowano i realizowano ogólnozakładowe szkolenia o tematyce ochronnej, tj. dotyczące zagadnień mających wpływ na bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników. W każdym roku przeprowadzono m.in. szkolenia w następujących tematach:

- a) Uprawnienia funkcjonariuszy SW w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego. Dokumentowanie środków przymusu bezpośredniego;
- b) Zdarzenia mogące wystąpić w SW, dokumentowanie, sposób postępowania oraz obieg dokumentacji w przypadku wystąpienia zdarzenia. Postępowanie w przypadku wystąpienia zdarzenia w postaci próby ucieczki lub ucieczki osadzonego z terenu jednostki organizacyjnej;
- c) Realizacja czynności profilaktycznych;
- d) Wykorzystanie środków ochrony osobistej oraz wzajemne ubezpieczanie się funkcjonariuszy i pracowników w trakcie wykonywania obowiązków służbowych;
- e) Zasady postępowania z przedmiotami niedozwolonymi, w tym i niebezpiecznymi oraz postępowanie z telefonami komórkowymi w ZK;
- f) Z zakresu udzielania pierwszej pomocy. Resuscytacja krążeniowo-oddechowa;
- g) Rodzaje zabezpieczeń techniczno-ochronnych i ich rola w systemie ochrony jednostki penitencjarnej. Prawidłowy nadzór nad sprawnością i wykorzystaniem zabezpieczeń techniczno-ochronnych przez wszystkie pionosy służby;
- h) Doprowadzenie i dozorowanie osadzonych na terenie zakładu;
- i) Zadania obronne w służbie więziennej;
- j) Zasady użycia i wykorzystania broni palnej w służbie.

Szkolenia ogólnozakładowe w okresie objętym kontrolą odbywały się głównie metodą e-learningową.

(akta kontroli, str. 408-437)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W zarządzeniach w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w ZK, ani innym wewnętrznym akcie normatywnym Zakładu, nie określono obowiązków osadzonych, dotyczących postępowania i zachowania się w pomieszczeniach wychowawców, psychologów, terapeutów, wynikających

z polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., tj. przebywania wyłącznie w oznaczonej graficznie lub fizycznie strefie dla osadzonego oraz o konsekwencjach faktycznych i prawnych lub dyscyplinarnych naruszenia granic tej strefy.

Dyrektor wyjaśnił, że ww. pismo DGSW *nie zawierało poleceń dotyczących zawarcia obowiązków osadzonych w wewnętrznych aktach normatywnych, w tym w porządku wewnętrznym. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, które są podstawą prawną zarządzenia w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego obowiązującego w jednostce nie zawierają zapisów określających obowiązki osadzonych dotyczące sposobu postępowania i zachowania się w pomieszczeniach wychowawców i psychologów.*

Obowiązujący w ZK i OZ Grądy - Woniecko porządek wewnętrzny w 2022 roku (17 – 31 maja) i w 2023 roku (23 – 31 października) był przedmiotem kontroli dokonanej przez zespół specjalistów Okręgowego Inspektoratu SW w Olsztynie, której zakres obejmował zgodność obowiązujących w jednostkach penitencjarnych porządków wewnętrznych z KKW i regulacjami wydanymi na podstawie obowiązujących przepisów. Oba wystąpienia pokontrolne nie zawierały zastrzeżeń dotyczących zapisów określających obowiązki osadzonych oraz zaleceń w sprawie formułowania nowych zapisów. Obowiązki osadzonych, dotyczące sposobu postępowania i zachowania się w pomieszczeniach wychowawców i psychologów są każdorazowo tematem rozmów informacyjnych z osadzonymi przyjmowanymi z jednostki oraz rozmów z osadzonymi, którzy przybywają z transportu z innych jednostek penitencjarnych bądź zmieniają oddział mieszkalny. (akta kontroli, str. 41, 1156-1162)

Porządek wewnętrzny ustalony przez Dyrektora na podstawie art. 73 § 2 KKW jest wewnętrznym aktem normatywnym Zakładu, dotyczącym i obowiązującym osadzonych. Zgodnie z §10 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności⁵⁵, powinien on *uwzględniać konieczność tworzenia warunków zindywidualizowanego oddziaływania na skazanych, utrzymania bezpieczeństwa, dyscypliny i porządku oraz zapewnienia w zakładzie karnym właściwych warunków bytowych, sanitarnych i zdrowotnych.* Zdaniem NIK, wprowadzone na podstawie polecenia Zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. dodatkowe zasady dotyczące zachowania w pomieszczeniach wychowawcy, psychologa i terapeuty – jako obowiązujące w ZK - powinny być ujęte w dokumencie dotyczącym porządku wewnętrznego, udostępnionym osadzonym.

2. Sporządzając w 2023 roku *Instrukcję ochronną* ZK nie dysponował protokołem rozpoznania, o którym mowa w § 9 ust. 1 zarządzenia DGSW nr 2/23. Było to niezgodne z § 10 ust. 1 ww. zarządzenia, który stanowi że instrukcję ochronną ustala kierownik jednostki na podstawie rozpoznania jednostki organizacyjnej. Dyrektor wyjaśnił: *Zmiana instrukcji ochronnej w 2023 roku spowodowana było zmianą rozporządzenia. Nowy akt prawny, czyli zarządzenie 2/23 DGSW określało ilość załączników, które wchodziły w jej skład. Powyższa zmiana miała na celu dostosowanie do obowiązujących przepisów i nie wymagała*

⁵⁵ Dz.U. poz. 2847

przeprowadzenia rozpoznania jednostki, gdyż ustalony sposób ochrony pozostawał aktualny. (akta kontroli, str. 1156-1162, 1203-1266)

Zdaniem NIK, brak zmian w sposobie ochrony i jego aktualność, w przypadku tworzenia nowej instrukcji ochronnej, powinien być również potwierdzony protokołem rozpoznania.

3. Modernizacja i rozbudowa systemów zabezpieczeń elektronicznych w ZK w okresie objętym kontrolą (tj. rozbudowa systemu antynapadowego w związku z poleceniem zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. oraz wymiana istniejącego systemu analogowego TV przemysłowej na nowy system monitoringu IP w latach 2021 i 2023), zrealizowane zostały bez zachowania procedury, o której mowa w § 12 wytycznych DGSW nr 4/2013 i nr 4/2022 oraz określonej w załączniku nr 3 do tych wytycznych. W szczególności: nie opracowano koncepcji i założeń funkcjonalnych (zawierających m.in. analizę zagrożeń i ryzyka) oraz koncepcji i założeń technicznych tych przedsięwzięć, a także nie uzyskano pozytywnej opinii Okręgowego Inspektoratu SW dla zaproponowanych rozwiązań.

Dyrektor wyjaśnił: Realizując polecenia zawarte w piśmie DGSW z 27 kwietnia 2022r., dotyczące rozbudowy systemu antynapadowego kierowaliśmy się jak najszybszym czasem ich realizacji. Z uwagi na krótki okres zrealizowania poleceń nie zachowano procedur zawartych w wytycznych DGSW nr 4/2013 i nr 4/2022. Bazowaliśmy na sprawdzonych rozwiązaniach zastosowanych wcześniej, które były wprowadzone przy budowie jednostki. Naszym zadaniem zgodnie z wydanym poleceniem było zdublowanie istniejących przycisków antynapadowych. W związku z nieplanowanym zadaniem w budżecie jednostki wykonaliśmy to w sposób „gospodarczy” tj. we własnym zakresie oraz możliwie najniższym kosztem. Najważniejsze w tamtym momencie było bezpieczeństwo dla funkcjonariuszy i pracowników ZK. Tworzenie jakiegokolwiek dokumentacji znacznie wydłużyło by czas realizacji tego przedsięwzięcia. Analogicznie wygląda sprawa z wymianą analogowego systemu TV przemysłowej na nowy system monitoringu IP w latach 2021 i 2023. Wymianę realizowaliśmy sami, opierając się już na sprawdzonych rozwiązaniach, kierując się wymaganiami zawartymi w wytycznych nr 4/2013 oraz 4/2022 DGSW. Na realizację zadań mieliśmy określony termin, w którym musieliśmy się wyrobić. Tworzenie koncepcji funkcjonalnych i technicznych, wymiana dokumentacji z Okręgowym Inspektoratem SW, akceptacja jej, znacznie wydłużyłoby czas realizacji zadań, co wpłynęłoby negatywnie na bezpieczeństwo funkcjonariuszy jak i samej jednostki.

NIK zwraca uwagę, że opracowanie koncepcji i założeń funkcjonalnych, a następnie koncepcji i założeń technicznych jest niezbędne do rzetelnego zaplanowania zakładanej modernizacji systemu, zarówno pod kątem merytorycznym (m.in. identyfikację zagrożeń, określenie funkcjonalności, zaproponowanie odpowiednich rozwiązań technicznych) jak też finansowym (oszacowanie kosztów i określenie finansowania). Weryfikacja i opiniowanie przez Okręgowy Inspektorat SW zaproponowanych w ww. dokumentach rozwiązań ma potwierdzać ich zasadność, zgodność z wytycznymi i przepisami branżowymi. (akta kontroli, str. 120, 1151-1155, 1358-1394)

4. ZK nie dysponował dokumentacją potwierdzającą przeprowadzenie w latach 2021-2024 (I półrocze) konserwacji systemów zabezpieczeń elektronicznych, w sposób określony w § 20 wytycznych DGSW nr 4/2013 i nr 4/2022, zgodnie z którym *powinna być przeprowadzona nie rzadziej niż co 6 miesięcy i polegać na*

wykonaniu wymienionych w tym paragrafie sprawdzeń⁵⁶ i wszelkich niezbędnych poprawek.

Dyrektor wyjaśnił: Ostatnia konserwacja systemów w przedstawionym okresie została przeprowadzona w roku 2021 (faktury za serwis i konserwację). W październiku 2024 roku został przeprowadzony przegląd systemów zabezpieczeń elektronicznych, między innymi systemów alarmowych na Pawilonach D, E i F. Ponadto raz na rok Dyrektor Okręgowy organizuje przegląd zabezpieczeń techniczno-ochronnych w podległych jednostkach, gdzie jednym z elementów jest przegląd systemów zabezpieczeń elektronicznych funkcjonujących w zakładzie karnym. Polega on m.in. na sprawdzeniu prawidłowości funkcjonowania i działania, a także analizie przydatności i funkcjonalności (czy jest on wystarczający) oraz ewentualnie wskazaniu wyposażenia w nowe zabezpieczenia.

Dodatkowo na podstawie Zarządzenia DGSW 56/2012 raz w roku przeprowadza się konserwację systemów zabezpieczeń elektronicznych, podczas której dokonuje się analizy stanu technicznego użytkowanego sprzętu łączności i zabezpieczeń elektronicznych. Odbywa się ona pod koniec danego roku kalendarzowego. Ponadto co najmniej raz w miesiącu wszystkie systemy zabezpieczeń sprawdzane są przez Dział Ochrony i w przypadku stwierdzenia usterki lub niesprawności systemu, naprawa lub likwidacja awarii jest niezwłocznie usuwana przez Dział Informatyki i Łączności.

Faktury z 2021 roku, o których mowa w wyjaśnieniach, dotyczyły tylko konserwacji systemu alarmowego w budynku „F” oraz serwisu systemu alarmowego terenu ścisłego, który wykazywał problemy w działaniu. Z żadnego z dokumentów, z przeglądów o których mowa w wyjaśnieniach, nie wynikał też szczegółowy zakres ich przeprowadzenia. Dopiero z protokołów z czynności serwisowych (przeglądu) systemu alarmowego na terenie ścisłym i Pawilonu D+E, wykonanych w październiku 2024 r. przez firmę zewnętrzną wynika, że w jego trakcie sprawdzono: połączenia między centralą nadzorującą prace czujników zewnętrznych i przycisków napadowych, stan zacisków przyłączeniowych w nadajnikach i odbiornikach systemu, poprawność działania przycisków napadowych i sygnalizatorów oraz poprawność działania czujników zewnętrznych i przycisków napadowych. Usterki nie stwierdzono. (akta kontroli, str. 150, 1151-1155, 1358-1394)

5. W Zakładzie nie zostały ustalone odrębne procedury postępowania z alarmami, ostrzeżeniami o uszkodzeniu, wyłączeniu części lub całego systemu ze stanu działania, o których mowa w § 19 pkt 2 wytycznych DGSW nr 4/2013 a następnie nr 4/2022. Dyrektor wyjaśnił, że *sposób postępowania oraz sprawność systemów zabezpieczeń elektronicznych, zabezpieczeń mechanicznych, techniczno-budowlanych podlega ciągłej kontroli przez funkcjonariuszy pełniących służbę na poszczególnych stanowiskach. Funkcjonariusze wyznaczeni do przeprowadzenia inspekcji, również mają obowiązek sprawdzić wybrane elementy zabezpieczeń techniczno - ochronnych. Stwierdzone usterki są natychmiast zgłaszane funkcjonariuszom odpowiedzialnym za ich usunięcie.*

⁵⁶ Tj. sprawdzenia: 1) instalacji, właściwego rozmieszczenia i zamocowania wyposażenia i urządzeń na podstawie dokumentacji technicznej, 2) poprawności działania wszystkich urządzeń, łącznie z urządzeniami uruchamianymi ręcznie, 3) zgodności z wymaganiami wszystkich połączeń gętkich, 4) czy zasilanie główne i rezerwowe pracują i są sprawne, 5) centrali alarmowej i jej obsługi zgodnie z procedurą zakładu instalacji alarmowych, 6) poprawności działania każdego urządzenia transmisji alarmu przy współpracy z odpowiedzialną władzą albo z odpowiednim alarmowym centrum odbiorczym, 7) poprawności działania każdego dźwiękowego, świetlnego, dźwiękowo/świetlnego sygnalizatora alarmowego 8) czy system jest całkowicie w stanie gotowości.

Powyższe procedury określa załącznik nr 2 do Instrukcji Ochronnej ZK z 19 maja 2023 roku, tj. opis zabezpieczeń techniczno-ochronnych ZK, w tym zabezpieczeń elektronicznych oraz sposobu wykorzystania łączności bezprzewodowej.

Ponadto funkcjonariusze pełniący służbę na stanowiskach ochronnych mają obowiązek niezwłocznego meldowania przełożonym o wszelkich zakłóceniach ustalonego porządku, zaistniałych istotnych wydarzeniach dla bezpieczeństwa i porządku w jednostce, zdarzeniach mogących wystąpić w SW, stwierdzonych nieprawidłowościach w zabezpieczeniu techniczno – ochronnym o czym stanowią instrukcje stanowiskowe na poszczególne stanowiska ochronne, z którymi mają obowiązek zapoznać się funkcjonariusze pełniący służbę na danym stanowisku. Powyższe również stanowi załącznik do Instrukcji Ochronnej.

(akta kontroli, str. 1170-1175, 1358-1394)

W Opisie zabezpieczeń techniczno-ochronnych ZK, w tym zabezpieczeń elektronicznych oraz sposobu wykorzystania łączności bezprzewodowej, stanowiącym załącznik nr 2 do Instrukcji ochronnej, o którym mowa w ww. wyjaśnieniach, wyodrębniona została część pn. Sposób realizacji przeglądów systemów zabezpieczeń elektronicznych, zabezpieczeń mechanicznych, techniczno-budowlanych, teleinformatycznych w zakresie konstrukcyjno-mechanicznym. Wskazano tam m.in., że funkcjonariusze Działu Informatyki i Łączności raz w tygodniu dokonują sprawdzenia czasu, prawidłowości działania kamer, skuteczności nagrywania urządzeń rejestrujących. W 2022 roku Dyrektor ustalił ponadto wytyczne w sprawie reagowania funkcjonariuszy w przypadku załączenia sygnalizacji alarmowej na terenie ZK.

W ocenie NIK powyższe uregulowania nie wyczerpują wymogów § 19 pkt 2 wytycznych DGSW nr 4/2013 i 4/2022, które wskazywały, że powinny one dotyczyć postępowania z alarmami, ostrzeżeniami o uszkodzeniu, wyłączeniu części lub całego systemu ze stanu działania.

(akta kontroli, str. 173-188, 1136)

W nowych, obowiązujących od 1 listopada 2024 r., wytycznych DGSW w sprawie określenia standardów systemów zabezpieczeń elektronicznych w jednostkach organizacyjnych DW⁵⁷ obowiązek ustalenia procedur postępowania z alarmami, ostrzeżeniami o uszkodzeniu, wyłączeniu części lub całego systemu ze stanu działania nie został wskazany.

(akta kontroli, str. 1395-1408)

6. *W oddziale penitencjarnym OP2 na jednego funkcjonariusza oddziałowego pełniącego służbę w systemie jednozmianowym przypadało więcej niż 150 osadzonych, co było niezgodne z wymogami określonymi w §9 ust. 2 zarządzenia DGSW nr 23/18. Dyrektor wyjaśnił: W ZK oddziały penitencjarne utworzone zostały w 2010 roku, w tym również oddział penitencjarny nr 2. Utworzony został zgodnie z obowiązującymi wówczas zaleceniami zawartymi w Instrukcji nr 27/2010 z 19 listopada 2010 roku DGSW w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych. W jego skład wchodziły inne oddziały mieszkalne niż w latach 2021 – 2024, co wiązało się z mniejszą liczbą skazanych przynależących do tego oddziału penitencjarnego. Z upływem czasu gdy zmieniała się populacja osadzonych (zwiększyła się ilość osadzonych odbywających karę po raz kolejny tzw. „recydywistów penitencjarnych”) dokonano zmian w strukturze organizacyjnej jednostki. W związku z tym zmieniała się również przynależność oddziałów mieszkalnych w odniesieniu do oddziałów penitencjarnych.*

Nadmieniam jednak, że stan osobowy (faktyczny) osadzonych w zakładzie karnym zmienia się praktycznie każdego dnia. Wpływ na to mają w szczególności:

⁵⁷ Wytyczne DGSW nr 6/2024 z dnia 21 października 2024 r.

realizowane transporty z udziałem osadzonych, opuszczenie zakładu karnego po odbyciu kary pozbawienia wolności, lub też przyjęcia do odbycia kary. Mając to na uwadze, wyznaczenie do pełnienia służby w danym dniu, dwóch lub trzech oddziałowych jednozmianowych w oddziale penitencjarnym, z uwagi na dynamicznie zmieniający się stan faktyczny osadzonych, jest praktycznie niemożliwe. Należy pamiętać, że w skład oddziału penitencjarnego - oprócz oddziałowych jednozmianowych - wchodzi także funkcjonariusze pełniący służbę jako doprowadzający, co pozwala na odpowiednie ich wyzadaniowanie, a tym samym zmniejszenie obowiązków służbowych oddziałowym jednozmianowym. Ponadto Dowódca Zmiany ma do dyspozycji dodatkowych funkcjonariuszy (rezerywy składu zmiany), których w przypadku kumulacji obowiązków służbowych u innych podległych, kieruje na dany obszar lub odcinek służby celem pomocy w ich realizacji. Do jego podstawowych obowiązków należy w szczególności nadzór nad realizacją ustalonego porządku wewnętrznego oraz kontrolowanie sposobu pełnienia służby przez funkcjonariuszy, dlatego to on w pierwszej kolejności rozdziela zadania i sprawdza sposób realizacji obowiązków służbowych przez podległych funkcjonariuszy.

NIK zwraca uwagę, że na koniec każdego roku objętego kontrolą oraz na 30 czerwca 2022 roku, liczba osadzonych w oddziale penitencjarnym OP 2 przekraczała 300 osób (wynosiła od 302 do 321 osadzonych), tym samym zgodnie z ww. zarządzeniem DGSW utworzone powinny być trzy stanowiska oddziałowych pełniących służbę w systemie jednozmianowym, a były dwa. Odpowiednia liczba funkcjonariuszy w oddziałach ma wpływ na ich bezpieczeństwo. (akta kontroli, str. 251, 176-179, 1409-1431)

7. W 2023 roku w ZK nie zrealizowano w pełnym zakresie polecenia zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., dotyczącego obowiązku przeprowadzenia przynajmniej raz w roku wewnątrzzakładowego szkoleń doskonalących, zawierających elementy samoobrony, w połączeniu z zasadami udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, współpracy i wzajemnego ubezpieczania się, używania i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, rozpoznawania werbalnych i niewerbalnych sygnałów agresji, negocjacji i mediacji oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych. Szkoleniem mieli być objęci wszyscy funkcjonariusze i pracownicy zatrudnieni w jednostce. W ZK przeprowadzono szkolenie z samoobrony w połączeniu z zasadami udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, współpracy i wzajemnego ubezpieczania się, używania i wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego, w których uczestniczyło od 131 do 267 (na 306) funkcjonariuszy. Nie zorganizowano natomiast szkoleń w pozostałym zakresie wymienionym w poleceniu.

Dyrektor wyjaśnił: *Nie przeprowadzono szkoleń z zakresu rozpoznawania werbalnych i niewerbalnych sygnałów agresji, przeprowadzono natomiast inne szkolenia, w których poruszano powyższą tematykę tj.: w I kwartale 2023r. - „Postępowanie z osobami pozbawionymi wolności stosującymi przemoc”; w II kwartale 2024r. - „Agresja wśród osadzonych”. Z uwagi na absencję funkcjonariuszy spowodowaną m. in. urlopami wypoczynkowymi, czy też przebywaniem na długotrwałych zwolnieniach lekarskich w szkoleniach nie uczestniczyli wszyscy funkcjonariusze. Szkolenia z zakresu negocjacji i mediacji oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych nie były przeprowadzane w 2023 roku dla wszystkich funkcjonariuszy, gdyż w tutejszej jednostce istnieje powołana przez Dyrektora grupa negocjacyjna, która jest przeszkolona i upoważniona wyłącznie do prowadzenia negocjacji w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej.*

Szkolenia funkcjonariuszy wchodzących w skład grupy negocjacyjnej prowadzą certyfikowani negocjatorzy policyjni.

W skład Nieetatowych Grup Negocjacyjnych SW, o których mowa w wyjaśnieniach wchodziło 15 osób, w tym 10 w ZK i pięć w OZ Grądy-Woniecko.

Polecenie zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. straciło moc z dniem 31 maja 2024 r. na podstawie pisma DGSW z 19 kwietnia 2024 r.

(akta kontroli str. 383-386, 1097-1101, 1151-1155)

8. Niezgodnie z zasadami określonymi w poleceniu zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r.:

- a) W trzech z siedemnastu poddanych oględzinom⁵⁸ pomieszczeń⁵⁹, jeden z dwóch przycisków (usytuowany na ścianie) był zasłonięty, m.in. przedmiotami stojącymi na biurku, przez co nie było do nich łatwego dostępu. Zgodnie z ww. poleceniem zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., pomieszczenia wychowawców, terapeutów, psychologów powinny być wyposażone w bezprzewodowy lub przewodowy system sygnalizacji napadu, oparty na co najmniej dwóch przyciskach antynapadowych (zamontowanych przy blacie biurka oraz na podłodze lub innym miejscu umożliwiającym łatwe użycie przez funkcjonariusza lub pracownika). Dyrektor wyjaśnił: *Przycisk antynapadowy umieszczony na ścianie za blatem biurka w pokojach: 121 (oddział A/2) oraz 221 i 222 (oddział C/3) zasłonięty był z powodu prowadzonych porządków (segregacja dokumentacji, ścieranie kurzy), jak wynika z wyjaśnień złożonych przez użytkowników pomieszczeń, z którym została przeprowadzona rozmowa instruktazowa celem eliminacji podobnej sytuacji w przyszłości. Bezzwłocznie po zakończeniu oględzin przyciski umieszczone na ścianie zostały odsłonięte.*
- b) Zamek do drzwi wejściowych do jednego z pokoi wychowawców (nr 121 w oddziale mieszkalnym A2) w dniu 18 października 2024 r. nie był pozbawiony możliwości zamknięcia od środka. Dyrektor wyjaśnił, że było to spowodowane wymianą niesprawnej wkładki zamka. *Po stwierdzeniu powyższego faktu bezzwłocznie wyposażono zamek w blokadę uniemożliwiającą jego zamknięcie od środka.* Usunięcie nieprawidłowości potwierdziły oględziny, przeprowadzone 29 października 2024 r.
- c) W jednym pokoju psychologa (nr 14 w oddziale mieszkalnym B1), w strefie osadzonego, podczas oględzin 29 października 2024 r., ustawiony był nieprzytwierdzony do podłoża kosz na śmieci. Zgodnie z ww. poleceniem zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r. wyposażenie ruchome należy umieszczać poza strefą osadzonego. Dyrektor wyjaśnił: *Jak wynika z oświadczenia użytkownika pokoju powodem tej sytuacji były czynności porządkowe, gdyż standardowo kosz znajduje się poza strefą osadzonego. W trakcie ich trwania w pokoju nie prowadzono rozmów ani konsultacji z osadzonymi. Z funkcjonariuszem przeprowadzono rozmowę instruktazową wskazując prawidłowe umiejscowienie kosza.* (akta kontroli str.196-213)

OCENA CZĄSTKOWA

Zakład był przygotowany pod względem organizacyjnym, kadrowym, finansowym i prawnym do zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszom podczas wykonywania obowiązków służbowych. Podejmowane w okresie objętym kontrolą działania na rzecz zwiększenia tego bezpieczeństwa, nie zawsze jednak odbywały się zgodnie z wewnętrznymi przepisami.

⁵⁸ Oględziny zostały przeprowadzone 18 i 29 października 2024 r.

⁵⁹ W dwóch pokojach wychowawców i w jednym pokoju psychologa.

Dyrektor opracował i wprowadził wewnętrzne uregulowania organizacyjno-prawne, które były zgodne z przepisami i pozwalały na skuteczną ochronę funkcjonariuszy ZK podczas wykonywania obowiązków służbowych. Występował o środki niezbędne do realizacji zadań zwiększających bezpieczeństwo w Zakładzie oraz o zapewnienie odpowiedniej obsady kadrowej.

W Zakładzie realizowano zadania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa, zarówno wynikające z poleceń DGSW, jak i z własnej inicjatywy. Funkcjonariusze terminowo zostali wyposażeni w wymagany sprzęt i urządzenia. Podejmowano działania mające na celu dostosowywanie system zabezpieczeń techniczno-ochronnych do wymogów określonych przez DGSW oraz modernizowano system zabezpieczeń elektronicznych. Zadania polegające na wymianie kamer analogowych na cyfrowe, czy dostosowanie systemu antynapadowy do wymogów wynikających z polecenia DGSW zrealizowano jednak bez zachowania procedur, określonych w wytycznych DGSW dotyczących standardów systemów zabezpieczeń elektronicznych. Dokonywano bieżących przeglądów systemu zabezpieczeń elektronicznych, jednak nie udokumentowano przeprowadzenia konserwacji tych systemów w pełnym zakresie, wynikającym z ww. wytycznych DGSW.

W ZK zapewniono funkcjonariuszom i pracownikom udział w szeregu szkoleń i ćwiczeń z zakresu działań ochronnych. Jednak w 2023 nie zrealizowano pełnego zakresu wewnątrzzakładowego szkolenia doskonalącego wskazanego w poleceniu zastępcy DGSW z 27 kwietnia 2022 r., a także nie objęto nimi wszystkich funkcjonariuszy i pracowników ZK.

Przyjęte w Zakładzie procedury dotyczące prowadzenia czynności profilaktycznych i sprawozdawania ich wyników, zapewniły Dyrektorowi bieżącą wiedzę na temat występujących problemów związanych z zagrożeniem bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Stwierdzono, że w jednym z oddziałów penitencjarnych nie zapewniono odpowiedniej liczby funkcjonariuszy oddziałowych, pełniących służbę w systemie jednozmianowym. Ponadto w ZK wystąpiły nieprawidłowości o charakterze formalnym, polegające m.in. na: braku protokołu rozpoznania, o którym mowa w § 9 ust. 1 zarządzenia DGSW nr 2/23 w momencie sporządzania Instrukcji ochronnej w 2023 roku, nieustaleniu w zarządzeniu w sprawie porządku wewnętrznego obowiązków osadzonych dotyczących zachowania się w pokojach wychowawców i psychologów oraz nieustaleniu wymaganych procedur postępowania z alarmami.

OBSZAR

2. Realizacja przez Zakład zadań dotyczących zapewnienia funkcjonariuszom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych

Opis stanu faktycznego

2.1. Kierowanie funkcjonariuszy z administracji do zadań ochrony

W latach 2019-2024 (I półrocze) do działań ochronnych, poza funkcjonariuszami Działu Ochrony kierowani byli także funkcjonariusze administracji, w tym:

- w 2019 roku od 31 do 39 funkcjonariuszy miesięcznie w: lipcu, wrześniu i październiku,
- w 2020 roku po 15 funkcjonariuszy w listopadzie i grudniu,
- w latach 2021-2022 od 14 do 23 funkcjonariuszy co miesiąc⁶⁰,

⁶⁰ Z wyjątkiem stycznia i października 2021 roku.

- w 2023 roku – 23 funkcjonariuszy w styczniu,
- w I półroczu 2024 roku – 12 funkcjonariuszy administracji w czerwcu.

Zadania dla innych działów były wyznaczane na podstawie „Wykazu funkcjonariuszy wyznaczonych do wykonywania zadań ochronnych na miesiąc”, sporządzanego przez Kierownika Działu Ochrony. Dyrektor wyjaśnił, że funkcjonariusze administracji kierowani byli do służby na stanowiskach ochronnych w celu *redukcji godzin nadliczbowych wypracowanych przez funkcjonariuszy działu ochrony. W tym okresie przypadał największy ich wzrost (na dzień 31.12.2021 r. – około 6000 godz.; na 30.06.2022 r. – ponad 5500). Działania te spowodowały, że w 2023 roku do pełnienia zadań na stanowiskach ochronnych wyznaczano znacznie mniej funkcjonariuszy z działów administracyjnych. W celu zminimalizowania takich sytuacji, w 2024 roku Dyrektor jednostki zrezygnował z tego sposobu redukcji godzin nadliczbowych, co niestety spowodowało duży ich wzrost na koniec czerwca 2024 roku (około 8300 godz.). Ponadto zawarto umowę z Akademią Wymiaru Sprawiedliwości, której studenci w ramach odbywanych praktyk, pełnią służbę na stanowiskach ochronnych w tutejszej jednostce penitencjarnej. Umożliwia to redukcję godzin nadliczbowych wypracowanych przez funkcjonariuszy działu ochrony.* (akta kontroli, str. 261-276, 1163-1169)

W latach 2019-2024 (I półrocze) liczba godzin nadliczbowych, wypracowana przez funkcjonariuszy Działu Ochrony wynosiła kolejno: 8.478, 80, 6.392, 7.018, 6.364 i 8.426, za które wynagrodzenia wyniosły odpowiednio: 233,6 tys. zł, 2,3 tys. zł, 202,6 tys. zł, 244,2 tys. zł, 231,4 tys. zł i 361 tys. zł. W wyniku zastępstwa przez funkcjonariuszy innych działów zaoszczędzono w tym czasie odpowiednio: 2.280, 996, 3.920, 2.872, 276 i 116 godzin.

Stanowiska ochronne, na których służbę pełnili funkcjonariusze innych działów to: monitorowy, doprowadzający, bramowy, ewidencja widzeń i dozoru pracy osadzonych. (akta kontroli, str. 1088-1090)

Stan godzin nadliczbowych był stale monitorowany przez Okręgowy Inspektorat SW, który w przypadku ich dużego wzrostu polecał między innymi *podjąć działania skutkujące zaangażowaniem większej ilości funkcjonariuszy innych działów do realizacji zadań na stanowiskach ochronnych.* Dyrektor przekazywał na bieżąco do Okręgowego Inspektoratu SW informacje na temat powodu wystąpienia nadgodzin oraz podejmowanych środków zaradczych.

(akta kontroli, str. 277-315)

2.2. Wypełnianie przez Dyrektora zadań w zakresie zapewnienia podległym mu funkcjonariuszom i pracownikom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych

2.2.1. W okresie objętym kontrolą Dyrektor modyfikował Instrukcję ochronną głównie w części dotyczącej wykazu stanowisk i instrukcji stanowiskowych, z uwagi m.in. na: zawieszenie a następnie przywrócenie stanowiska (np. w związku z remontem oddziału), zwiększenie liczby stanowisk (wzrost etatów w Dziale Ochrony), czy zmianę (w grudniu 2023 roku) stanowiska oddziałowego oddziału A3 z dwuzmianowego na czterozmianowe (zwiększenie składu zmiany). Ponadto wprowadzano aktualizację w zestawach kluczy specjalnych czy planu sytuacyjnego. O wprowadzonych zmianach w Instrukcji ochronnej każdorazowo informowano Dyrektora Okręgowego SW, wraz z uzasadnieniem.⁶¹ (akta kontroli, str. 189-190)

⁶¹ Za pośrednictwem Dyrektora Okręgowego SW informację o zmianach przekazywano Dyrektorowi Biura Ochrony i Spraw Obronnych Centralnego Zarządu SW w Warszawie.

Przed każdym dłuższym weekendem lub przerwą świąteczną, zgodnie z poleceniami Dyrektora Okręgowego SW, w ZK wprowadzany był plan przedsięwzięć ochronnych mających zapewnić bezpieczeństwo w tym okresie. Polegały one m.in. na:

- kontrolach: cel mieszkalnych, osadzonych, korespondencji, paczek higieniczno-odzieżowych,
- badaniach osadzonych na zawartość środków odurzających lub substancji psychotropowych oraz alkoholu w organizmie,
- wizytacjach cel osadzonych przez wszystkie pionosy służby w celu określenia atmosfery i nastrojów,
- wyznaczeniu dyżurów telefonicznych kadry kierowniczej z obowiązkiem stawienia się w jednostce w przypadku wystąpienia sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa,
- sprawdzaniu zabezpieczeń techniczno-ochronnych służących zapewnieniu bezpieczeństwa funkcjonariuszy pełniących służbę,
- dokonywaniu inspekcji jednostki przez wyznaczonych funkcjonariuszy kadry kierowniczej.

Realizacja zadań w ramach przedsięwzięć dokumentowana była m.in. protokołami i notatkami służbowymi, a ich prawidłowość sprawdzana była przez przedstawicieli Okręgowego Inspektoratu SW w ramach wizytacji, o których szerzej napisano w pkt 2.2.6. Wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli, str. 1065-1087)

2.2.2. W okresie objętym kontrolą Dyrektor realizował wszystkie zadania, określone §42 ust. 3 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie w § 59 zarządzenia nr 2/23 DGSW i zarządzenia nr 69/23 DGSW, w tym:

- 1) Zatwierdzał instrukcje ochronne oraz instrukcje stanowiskowe (opracowane przez kierownika Działu Ochrony),
- 2) Zatwierdzał dzienny rozkład służby Działu Ochrony, określający liczbę funkcjonariuszy i stanowiska, na których pełnili oni służbę w danym dniu.
- 3) Organizował rozpoznanie nastrojów i atmosfery wśród osadzonych oraz ich zamiarów godzących w porządek i bezpieczeństwo, m.in. w ramach czynności profilaktycznych, o których szerzej napisano w pkt 1.7.4 Wystąpienia pokontrolnego. Zastępca kierownika Działu Ochrony wyjaśnił: *Wszyscy funkcjonariusze wykonujący czynności służbowe na terenie jednostki organizacyjnej prowadzą rozpoznanie atmosfery panującej wśród osadzonych. Ta czynność wynika między innymi z obowiązków funkcjonariusza zwanego dalej oddziałowym, a następnie przekazywana jest wychowawcy danego oddziału mieszkalnego. Następnie informacja o atmosferze przekazywana jest właściwym kierownikom oraz kierującym oddziałami penitencjarnymi. (...) Kierujący oddziałami penitencjarnymi (Zastępcy Dyrektora), każdego dnia przebywają w oddziale penitencjarnym - mieszkalnym. Rozmawiając z funkcjonariuszami oraz wychowawcami między innymi o atmosferze panującej w danym oddziale.*

Atmosfera panująca wśród osadzonych omawiana były w trakcie wszystkich odpraw kierownictwa oraz odpraw penitencjarno-ochronnych, w których brali udział kierownicy i zastępcy wszystkich działów, funkcjonariusze pełniący służbę w danym dniu, oraz funkcjonariusze pełniący służbę na samodzielnym stanowisku.

- 4) Zarządzał przeprowadzanie kontroli generalnych, o których szerzej napisano w pkt 2.2.3. Wystąpienia pokontrolnego.

- 5) Określił sposób zabezpieczenia m.in. widzeń, spacerów, kąpieli oraz zajęć. W ZK obowiązywały wytyczne *Dyrektora określające zasady i sposób doprowadzania i przekazywania osadzonych poza oddziałem mieszkalnym w ZK*.⁶² Ustalono w nich m.in., że osadzonych doprowadzanych na terenie Zakładu pobiera z oddziału mieszkalnego i dozoruje w trakcie doprowadzania: 1) funkcjonariusz Działu Ochrony wyznaczony jako doprowadzający, 2) funkcjonariusz Działu Ochrony wyznaczony doraźnie przez dowódcę zmiany zgodnie z instrukcją stanowiskową, 3) funkcjonariusz lub pracownik działu ZK inicjującego doprowadzenie osadzonego. Każdorazowe wyjście z oddziału osadzonych oddziałowy ewidencjonuje w „Księżce ruchu osadzonych”. Obowiązki funkcjonariuszy nadzorujących osadzonego podczas przemieszczania się po terenie jednostki lub doprowadzających interesantów oraz dozorujących spaceru określony został w instrukcjach stanowiskowych.

Zasady realizacji widzeń, spacerów, kąpieli czy zajęć (w tym godziny, miejsce i porządek) reguluje zarządzenie Dyrektora w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w ZK.

(akta kontroli, str. 173-188, 747-783, 1065-1087, 1139-1141)

Analiza rozkładów służby Działu Ochrony, przeprowadzona na losowo wybranej próbie obejmującej po jednym tygodniu zmiany z każdego roku objętego kontrolą⁶³ wykazała, że:

- a) Stanowiska były wystawiane, zgodnie z zestawieniem stanowisk zawartym w *Instrukcji ochronnej*,
- b) Liczba funkcjonariuszy na zmianie była zgodna z zaplanowaną i ujętą w rozkładzie służby. W zależności od dnia tygodnia⁶⁴ w porze dziennej służbę pełniło od 22 do 46 funkcjonariuszy⁶⁵, a w porze nocnej od 13 do 16 funkcjonariuszy.

(akta kontroli, str. 871-876)

W poszczególnych oddziałach mieszkalnych ZK służbę pełnili (poza oddziałowymi jednozmianowymi):

- na terenie ZK typu zamkniętego:
 - w porze dziennej w całym okresie objętym kontrolą: po jednym oddziałowym w we wszystkich oddziałach (A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2 i C3) oraz jeden monitorowy w A1,
 - w porze nocnej: w całym okresie objętym kontrolą po jednym oddziałowym w oddziałach A1, A2, B1, B3, C1 i C3 oraz jeden monitorowy w A1, a od grudnia 2023 roku także jeden oddziałowy w A3,
- na terenie ZK typu otwartego i półotwartego:
 - w porze dziennej: w oddziałach D1, D2, F1 i F2 – po jednym oddziałowym,
 - w porze nocnej: w całym okresie objętym kontrolą po jednym oddziałowym w oddziałach D1 i F1.

Nie przewidziano służby na stanowisku oddziałowego w porze nocnej w oddziale A3 w latach 2021-2023 (do grudnia) oraz w oddziałach B2 i C2 (w całym okresie objętym kontrolą). Na stanowisku oddziałowego w pawilonie E funkcjonariusz pełnił służbę w systemie dwuzmianowym (t.j. tylko w dzień) w okresie od 11 stycznia do 27 lutego 2023 r. oraz od 5 kwietnia do 6 czerwca 2024 r. W pozostałym okresie

⁶² Wytyczne nr 9/2019 z dnia 31 października 2019 r., a następnie wytyczne nr 5/2023 z dnia 6 lipca 2023 r.

⁶³ Analizą objęto rozkłady służby Działu Ochrony w dniach: 14-20 czerwca 2021 r., 13-19 czerwca 2022 r., 12-18 czerwca 2023 r. i 17-23 czerwca 2024 r. (bez OZ Grądy-Woniecko).

⁶⁴ Zmniejszona obsada była w sobotę, niedzielę i święta.

⁶⁵ Bez stanowisk funkcyjnych.

nie było oddziałowego na tym oddziale mieszkalnym, a jego obowiązki wykonywał inny funkcjonariusz. Szerzej na ten temat napisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. (akta kontroli, str. 251)

2.2.3. W latach 2021-2024 (I półrocze) w ZK przeprowadzonych zostało 19 kontroli generalnych⁶⁶, które obejmowały wybrane odcinki terenu Zakładu. Zgodnie z §72 ust. 5 *rozporządzenia w sprawie ochrony* oraz §21 ust. 5 *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli*⁶⁷ z czynności sporządzone zostały protokoły. Wynikało z nich, że w trakcie kontroli ujawniono w celach przedmioty, które nie powinny się tam znajdować (np. nadwyżkę ręczników, substancje niewiadomego pochodzenia, sprzęt RTV należący do osadzonych (bez plomby)) oraz usterki techniczne pomieszczeń. Na polecenie Dyrektora podjęto działania w celu usunięcia nieprawidłowości. W żadnym przypadku nie stwierdzono niewłaściwego stanu zabezpieczeń techniczno-ochronnych.

Protokoły z kontroli generalnych, przeprowadzonych po 2022 roku sporządzane były z zastosowaniem wzoru określonego w załączniku nr 1 do *rozporządzenia w sprawie kontroli skazanych*. Nie wskazywano w nich jednak podstawy faktycznej przeprowadzenia kontroli, a jedynie podstawę prawną. Wg wzoru obie te podstawy powinny zostać ujęte w pkt. 1 protokołu z kontroli.

Dyrektor wyjaśnił, że podstawy faktycznej *nie wskazano wzorem lat ubiegłych, gdyż nie była wymagana. Nadmieniam jednocześnie, że w pkt. 6 ww. protokołu dokumentuje się wyniki kontroli, gdzie wskazuje się odnalezione przedmioty niedozwolone, których to ujawnienie jest powodem i stanowi podstawę faktyczną przeprowadzania kontroli generalnej. Jednocześnie wyjaśniam, że brak wskazania podstawy faktycznej w pkt 1. protokołu z kontroli generalnej w żaden sposób nie wpłynął na sposób jej przeprowadzenia.* (akta kontroli, str. 747-783, 1156-1162)

Zdaniem NIK, rzetelne uzasadnienie przeprowadzenia kontroli wymaga podania zarówno podstawy prawnej jak i faktycznej.

2.2.4. W okresie objętym kontrolą Dyrektor wydał pięć zarządzeń w sprawie wzmocnienia sposobu ochrony w dniach: 16, 20, 24-25 i 28-29 września 2022 r. i 1-2 października 2022 r. Miało to związek z wprowadzeniem nowelizacji KKW i przewidywanym w związku z tym pogorszeniem atmosfery i nastroju wśród osób pozbawionych wolności. Wzmocniona została obsada stanowisk, w tym w porze nocnej. (akta kontroli, str. 668-682)

2.2.5. Zgodnie z wewnętrznymi procedurami SW⁶⁸, w okresie objętym kontrolą, 21 funkcjonariuszy korzystało z pomocy psychologicznej⁶⁹ po wystąpieniu zdarzeń mogących być źródłem dużego stresu, w tym ośmiu po zdarzeniach

⁶⁶ Dwie w 2021 roku, siedem w 2022 roku, pięć w 2023 roku i pięć w I półroczu 2024 roku. Wszystkie kontrole generalne przeprowadzone zostały na ustne polecenie Dyrektora ZK, a ich podstawą były przepisy kolejno: rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych SW, Zarządzenia DGSW nr 2/23 z dnia 9 stycznia 2023 r. i Zarządzenia DGSW nr 69/23 z dnia 31 października 2023 r.

⁶⁷ Dz. U. poz. 2701. Rozporządzenie zwane dalej *Rozporządzeniem w sprawie kontroli skazanych*.

⁶⁸ W okresie objętym kontrolą obowiązywały: wytyczne DGSW Nr 21/2010 z dnia 13 sierpnia 2010 r. w sprawie ustalenia zasad organizacji i przeprowadzania interwencji przez służbę medycyny pracy SW po wystąpieniu zdarzeń stanowiących źródło silnego stresu (do 9 marca 2022 r.) oraz Procedura postępowania w przypadku zdarzeń, stanowiąca załącznik do zarządzenia Nr 8/22 DGSW z dnia 23 lutego 2022 r. w sprawie procedur postępowania po ekspozycji zawodowej na czynnik szkodliwy w SW.

⁶⁹ W tym w dziewięciu przypadkach z urzędu i w 12 – na wniosek ZK.

polegających na napaści na funkcjonariusza (we wszystkich trzech przypadkach, o których szerzej napisano w pkt 2.4.1. Wystąpienia pokontrolnego), sześciu po usiłowaniu popełnienia samobójstwa przez osobę pozbawioną wolności, trzech w związku z uczestnictwem w wypadku komunikacyjnym w drodze lub powrocie ze służby, trzech po zgonie osadzonego oraz jeden w związku zakłuciem podczas udzielania pomocy lekarskiej wobec osadzonego. Funkcjonariusze byli kierowani przez Dyrektora do skorzystania z pomocy niezwłocznie po zaistnieniu zdarzenia.

(akta kontroli, str. 949)

2.2.6. W latach 2021-2024 (I półrocze), funkcjonowanie służby ochronnej oraz realizacja przedsięwzięć mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa w ZK, sprawdzane były przez nadrzędne jednostki SW w ramach:

1) Dwóch kontroli zwykłych, przeprowadzonych przez Okręgowy Inspektorat SW w maju 2021 roku i listopadzie 2022 roku. W obu przypadkach nie stwierdzono nieprawidłowości, a jedynie uchybienia⁷⁰, w związku z którymi zalecono m.in.:

- zrealizowanie, w miarę posiadanych środków, zaplanowanych prac mających na celu usunięcie usterek, braków w zabezpieczeniach oraz dostosowanie do norm wynikających z obowiązujących wytycznych (ogrodzenia zewnętrznego i wewnętrznego terenu, wymiany kamer itp.)
- objęcie nadzorem obszary działalności ochronnej, w których stwierdzono uchybienia, dotyczące w szczególności prowadzenia dokumentacji związanej z konwojowaniem osadzonych.

Dyrektor terminowo przekazał Dyrektorowi Okręgowemu SW w Białymstoku informację o realizacji zaleceń.

2) 23 wizytacji (trzech przeprowadzonych przez przedstawicieli Centralnego Zarządu SW i 20 przez przedstawicieli Okręgowego Inspektoratu SW). W przypadku czterech stwierdzono uchybienia i wydano zalecenia. Uwagi dotyczyły m.in.: niedostosowania systemu alarmowego do wytycznych DGSW (w dyżurkach oddziałowych), opieszałego reagowania na alarm, ujawnienia w celach przedmiotów, które nie powinny się tam znajdować. Dyrektor w każdym przypadku poinformował jednostkę kontrolującą o realizacji zaleceń. (akta kontroli, str. 706-746)

2.3. Wypełnianie zadań w zakresie przestrzegania procedur mających na względzie zapewnienie bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej przez funkcjonariuszy pełniących służbę na określonych stanowiskach

2.3.1. Kierownik Działu Ochrony w okresie objętym kontrolą wypełniał zadania określone w §43 rozporządzenia w sprawie ochrony, a następnie § 60 zarządzenia nr 2/23 i zarządzenia nr 69/23⁷¹, w szczególności:

- opracował instrukcję ochronną oraz instrukcje stanowiskowe, które zostały zatwierdzone przez Dyrektora,
- na bieżąco sporządzał rozkład czasu służby⁷², zatwierdzany przez Dyrektora (lub zastępcę Dyrektora), na którym funkcjonariusze przed rozpoczęciem służby składali podpis potwierdzający swoją obecność w służbie,

⁷⁰ Uchybienia dotyczyły w szczególności niespełnienia części wymogów określonych w wytycznych DGSW nr 2/2013 (zauważono przy tym, że kierownictwo widzi potrzebę i podejmuje działania w celu wyeliminowania uchybień) oraz błędach i brakach w dokumentacji, głównie związanej z konwojowaniem osadzonych.

⁷¹ Wszystkie zadania zostały uwzględnione w zakresie czynności kierownika Działu Ochrony.

⁷² Sprawdzono w ramach próby wskazanej w przypisie nr 64.

- nadzorował i kontrolował realizację sposobu ochrony poprzez udział w komisjach sprawdzających stan zabezpieczeń techniczno – ochronnych (odnotowane w protokołach z przeglądów) oraz kontrolę sposobu pełnienia służby na stanowiskach ochronnych przez funkcjonariuszy oraz czynności w obszarach zapewniających porządek i bezpieczeństwo jednostki organizacyjnej (udokumentowane notatkami służbowymi z kontroli wewnętrznych).

W zakresie czynności kierownika Działu Ochrony było także organizowanie szkoleń zawodowego funkcjonariuszy Działu Ochrony, tj. zadanie, na które wskazywał w §43 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, natomiast nie wstępowało w zarządzeniach DGSW. Kierownik Działu Ochrony wyjaśnił, że jako bezpośredni przełożony posiada wiedzę na temat funkcjonariuszy oraz zna ich predyspozycje do pełnienia służby. Kierownik Działu Kadr i Spraw Organizacyjnych po zapoznaniu się z opinią kierownika Działu Ochrony uwzględniając staż służby, czy też zajmowane stanowisko zgłasza funkcjonariusza do odbycia szkolenia zawodowego.

(akta kontroli, str. 173-190, 318-382, 800-804)

2.3.2. Analiza zapisów zawartych w książce z przebiegu służby z 38 losowo wybranych zmian⁷³ wykazała że dowódca zmiany w okresie objętym kontrolą wypełniał zadania zgodnie z §44 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie §63 zarządzenia nr 2/23 DGSW i zarządzenia nr 69/23 DGSW, w szczególności:

- zapoznawał się z wydarzeniami w jednostce oraz poleceniami przełożonych – w przypadku wydanych poleceń kwitował zapoznanie się z nimi w książce poleceń,
- sprawdzał stan ewidencyjny osadzonych,
- przeprowadzał odprawy zmiany – odnotowywał przypadki niestawienia się funkcjonariusza,
- organizował sprawdzenie zabezpieczeń techniczno-ochronnych oraz elektronicznych jednostki organizacyjnej, w tym przenośnych urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk – w żadnym z objętych kontrolą przypadków nie stwierdzono nieprawidłowości w ww. zakresie,
- kontrolował sposób pełnienia służby przez funkcjonariuszy – kontrole odbywały się w miejscu pełnienia służby oraz za pomocą urządzeń elektronicznych.

(akta kontroli, str. 864-870)

2.3.3. Funkcjonariusze, pełniący służbę na oddziałach mieszkalnych (oddziałowi) w instrukcjach stanowiskowych mieli ujęte wszystkie zadania określone w §49 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie § 64 zarządzenia nr 2/23 DGSW i zarządzenia nr 69/23 DGSW. W szczególności zobowiązani byli do:

- przeprowadzania kontroli pobieżnych, kontroli osobistych, kontroli paczek, przedmiotów i bagaży osadzonych, kontroli cel i pomieszczeń w oddziale mieszkalnym,
- kontroli, w nieregularnych odstępach czasu, zachowania osadzonych, którzy przebywają w celach mieszkalnych lub innych pomieszczeniach oddziału mieszkalnego.

Ww. czynności nie były dokumentowane. Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości funkcjonariusze powiadamiali

⁷³ Sprawdzono na podstawie analizy zapisów w raporty z przebiegu służby dowódcy zmiany na przykładzie 38 zmian, w tym z trzech dni, w których wystąpiły zdarzenia w postaci napaści na funkcjonariusza, tj. raporty ze zmiany dziennej i nocnej w dniach : 18 stycznia, 18 marca, 18 czerwca w latach 2021-2024, 18 września i 18 grudnia w latach 2021-2023 oraz raporty ze zmiany w porze dziennej z dni: 24 listopada 2022 r. i 23 marca 2023 r.

dowódcę zmiany, ewentualnie sporządzali notatkę służbową. Prawidłowość realizacji zadań kontrolowana była na bieżąco przez dowódcę zmiany.

(akta kontroli, str. 793-799, 805-807)

2.3.4. Funkcjonariusze nadzorujący osadzonego podczas przemieszczania się po terenie jednostki lub doprowadzającego interesantów (doprowadzający) w instrukcjach stanowiskowych mieli ujęte wszystkie zadania określone w §50 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie § 68 zarządzenia nr 2/23 DGSW i zarządzenia nr 69/23 DGSW, w szczególności:

- sprawdzanie stanu liczbowego osadzonych - przejęcie, pobieranie oraz odprowadzanie odnotowywane było w książce ruchu osadzonych,
- ubezpieczanie oddziałowego podczas wyjścia z cel mieszkalnych i powrotu do nich przez pobieranych osadzonych;
- dokonywanie, wspólnie z funkcjonariuszem przekazującym, właściwych kontroli pobieranych osadzonych;
- przy przekazywaniu dozoru nad doprowadzanymi osadzonymi – informowanie funkcjonariusza przejmującego o liczbie osadzonych oraz istotnych spostrzeżeniach z ich dozoru w czasie doprowadzania.

(akta kontroli, str. 793-799, 808-809)

2.3.5. W instrukcjach stanowiskowych funkcjonariusza dozoru spaceru osadzonych (spacerowego) ujęte były wszystkie zadania określone w §53 *rozporządzenia w sprawie ochrony*, a następnie § 69 zarządzenia nr 2/23 DGSW i zarządzenia nr 69/23 DGSW, w szczególności: sprawdzanie przed rozpoczęciem spaceru oraz po jego zakończeniu w danym dniu, zabezpieczeń techniczno-ochronnych placu spacerowego, a także sprawdzanie, czy nie znajdują się tam przedmioty niedozwolone. Do jego obowiązków należało też sprawdzenie oraz weryfikowanie, w czasie trwania spaceru, stanu liczbowego osadzonych w grupie spacerowej i nadzorowanie czasu trwania spaceru oraz dozоровanie osadzonych w czasie spaceru.

Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że o wykonaniu zadania *funkcjonariusz powiadamia dowódcę zmiany za pomocą łączności bezprzewodowej oraz przy pomocy telefonu z bezpośrednim połączeniem na stanowisko dowodzenia*. Czynność nie była dokumentowana.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości przez ww. funkcjonariuszy sporządzane były notatki służbowe. (akta kontroli, str. 793-799, 810-811)

Prawidłowość realizacji zadań na poszczególnych stanowiskach podlegała kontroli wewnętrznej Działu Ochrony, prowadzonej przez kierownika oraz zastępców kierownika Działu Ochrony. W latach 2021-2024 (I półrocze), w trakcie tych kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości. (akta kontroli, str. 813-862)

2.4. Postępowania wewnętrzne mające na celu ustalenie okoliczności i przyczyn powstania sytuacji niebezpiecznych dla zdrowia i życia funkcjonariuszy, a także sytuacji potencjalnie generujących zagrożenie bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych

2.4.1. W latach 2021-2024 (I półrocze) w ZK odnotowano 74 zdarzenia, w tym trzy napaści na funkcjonariusza⁷⁴:

- w styczniu 2021 roku, skazany zaatakował funkcjonariusza rzucając taboretami, podczas wejścia funkcjonariuszy do świetlicy oddziału

⁷⁴ O rodzajach pozostałych zdarzeń szerzej napisano w pkt. 1.7. Wystąpienia pokontrolnego.

mieszkalnego celem doprowadzenia osadzonego do wyznaczonej celi mieszkalnej,

- w listopadzie 2022 roku osadzony, doprowadzony do służby zdrowia w celu pobrania krwi, w gabinecie zabiegowym uderzył pięścią w twarz funkcjonariusza służby zdrowia,
- w marcu 2023 roku po wymierzeniu kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej, w trakcie pakowania swoich rzeczy w celi mieszkalnej, osadzony niespodziewanie zaatakował funkcjonariusza uderzając go w klatkę piersiową.

W każdym przypadku wobec osadzonych użyto środków przymusu bezpośredniego. (akta kontroli, str. 897-920)

2.4.2. W celu wyjaśnienia wszystkich ww. napaści na funkcjonariusza, przeprowadzono postępowania, zgodnie zasadami przyjętymi w uregulowaniach wewnętrznych SW⁷⁵, w szczególności:

- w każdym przypadku niezwłocznie powiadomiono o zdarzeniu Dyrektora, Kierownika Działu Ochrony i inne osoby wymienione w wewnętrznych przepisach (w tym właściwego sędziego penitencjarnego) oraz sporządzono meldunek w Centralnej Bazie Danych OPW,
- Dyrektor, po powzięciu informacji o zdarzeniu, podjął działania mające na celu zabezpieczenie materiału dowodowego oraz wydał decyzję w sprawie przeprowadzenia czynności wyjaśniających,
- funkcjonariusze wyznaczeni do prowadzenia czynności złożyli pisemne oświadczenia o braku istnienia okoliczności uzasadniających ich wyłączenie z udziału w czynnościach,
- z czynności terminowo⁷⁶ sporządzono sprawozdanie, do którego załączono materiał dowodowy,
- sprawozdania zostały zatwierdzone przez Dyrektora oraz przekazane Dyrektorowi Okręgowemu SW.

W przypadku sprawozdań dotyczących zdarzeń z 2022 roku i 2023 roku, Okręgowy Inspektorat SW zwrócił się o wprowadzenie poprawek i uzupełnień, co zostało dokonane w wyznaczonym terminie. (akta kontroli, str. 921-942)

2.4.3. Czynności wyjaśniające wszczynane były także w związku z ujawnieniem lub stwierdzeniem zagrożenia dla osadzonego lub funkcjonariusza jednostki penitencjarnej, w sytuacji, gdy nie były one kwalifikowane do zdarzeń. W latach 2021-2024 (I półrocze) podjęto takie czynności w 117 przypadkach, dotyczących głównie możliwości naruszenia nietykalności cielesnej osadzonego (85) lub ujawnienie u osadzonych przedmiotów niedozwolonych. Wszystkie te postępowania zakończyły się sporządzeniem notatki służbowej.

(akta kontroli, str. 950)

W przypadku agresywnych zachowań osadzonych, nakładane były na nich kary, o których szerzej napisano w pkt 1.7. wystąpienia pokontrolnego.

2.4.4. Wszystkie (trzy) sprawozdania z czynności wyjaśniających okoliczności powstania i przebiegu zdarzenia w postaci napaści na funkcjonariusza zawierały wnioski dotyczące ewentualnych uchybień lub nieprawidłowości, dotyczące

⁷⁵ Zarządzeniach DGSW w sprawie ustalenia organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych SW, w tym sposobu i trybu informowania o zdarzeniach, które wystąpiły w SW oraz ustaleniu sposobu i trybu przeprowadzenia czynności sprawdzających dotyczących zdarzeń, oraz sposobu ich dokumentowania (Zarządzenia nr 1/2018 z dnia 3 stycznia 2018 r. i nr 100/22 z dnia 29 grudnia 2022 r.)

⁷⁶ Termin na zakończenie czynności (sporządzenie sprawozdania) wyznaczony został na nie dłużej niż 21 od wydania przez Dyrektora decyzji w sprawie przeprowadzenia czynności wyjaśniających.

działań profilaktycznych zapobiegających powstaniu tego typu zdarzeń w przyszłości. Na ich podstawie Dyrektor wydawał zalecenia, w tym w każdym przypadku polecił:

- omówić zdarzenie na odprawie penitencjarno- ochronnej,
- poinformować Prokuraturę Rejonową w Zambrowie o możliwości popełnienia przestępstwa przez skazanego w postaci napaści na funkcjonariuszy wykonujących czynności służbowe.

W związku z nieprawidłowościami lub uchybieniami dotyczącymi prawidłowej rejestracji zdarzeń przy pomocy kamer, które miały miejsce w trakcie napaści Dyrektor zalecił:

- Po napaści z 2021 roku:
 - przeprowadzić dodatkowe szkolenia dla dowódców zmian celem utrwalenia wiadomości z katalogu przypadków użycia przymusu bezpośrednio oraz sposobu sprawdzania stanu technicznego kamer będących na wyposażeniu stanowiska dowodzenia,
 - przeprowadzić rozmowę instruktażową z dowódcą zmiany, który w sposób niepoprawny sprawdził aktualną pojemność wolnego miejsca w pamięci wewnętrznej kamery przenośnej,
 - w możliwie najkrótszym czasie dokonać montażu pianki wygłuszającej (izolacji akustycznej) w pomieszczeniach cel zabezpieczających celem uniknięcia zakłóceń nagrania.
- Po napaści z 2022 roku: podjąć czynności ukierunkowane na usytuowanie kamer w budynku ambulatorium w sposób eliminujący zjawisko występowania tzw. „martwego pola”.

Inne zalecenia to:

- prowadzić wzmożone czynności osobopoznawcze ukierunkowane na zamiary osadzonych.
- przeprowadzić szkolenie na temat: użycia lub wykorzystania oraz sposobu dokumentowania środków przymusu bezpośredniego oraz z zakresu wykorzystania środków ochrony osobistej, zasad wzajemnego ubezpieczania się oraz reagowania w przypadku załączenia sygnalizacji alarmowej przez funkcjonariuszy i pracowników w trakcie wykonywania obowiązków służbowych; zachowania wszelkich zasad bezpieczeństwa w celu zminimalizowania skutków zdarzeń mogących wystąpić w służbie pod kątem właściwego umundurowania i wyposażenia w środki ochrony osobistej; właściwego użytkowania poczekalni w budynku ambulatorium w zakresie zamykania kraty oddzielającej poczekalnię od korytarza.
- prowadzić działania profilaktyczne ukierunkowane na rozpoznanie atmosfery wśród osadzonych oraz ich zamiary mogące godzić w bezpieczeństwo jednostki penitencjarnej.

Wszystkie zalecenia zostały zrealizowane. (akta kontroli, str. 919-920)

Dyrektor wprowadził wytyczne (nr 2/2023 z 6 kwietnia 2023 r.) w sprawie wykorzystania nasobnych kamer interwencyjnych w ZK, zobowiązujące funkcjonariuszy wyposażonych w nasobną kamerę interwencyjną między innymi do włączania każdorazowo kamery *w pomieszczeniach nie objętych monitoringiem w sytuacjach przebywania z osadzonym.* (akta kontroli, str. 949)

2.4.5 W okresie objętym kontrolą w ZK nie odnotowano sytuacji noszących znamiona zdarzeń, o których mowa w zarządzeniu nr 1/2018 DGSW i zarządzeniu nr 100/22 DGSW, polegającej na niewłaściwym/agresywnym zachowaniu funkcjonariusza wobec osadzonych.

W jednym przypadku (w 2023 r.) osoby z zewnątrz (narzeczona i matka osadzonego), poinformowały telefonicznie zastępcę dowódcy zmiany Działu Ochrony, że osadzony został pobity przez oddziałowego. Wszczęto procedurę wyjaśniającą (zakończoną notatką służbową), w wyniku której uznano, że oskarżenia osadzonego były bezzasadne, a działania podjęte przez funkcjonariuszy po zgłoszeniu prawidłowe. Stwierdzono natomiast uchybienie, polegające na niepoinformowaniu dowódcy zmiany przez funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym, o przeprowadzeniu skazanemu dodatkowej kontroli osobistej i badania zawartości środków odurzających w organizmie. Wszczęto czynności wyjaśniające pod kątem możliwości niedopełnienia obowiązków służbowych przez tego funkcjonariusza. W wyniku postępowania Dyrektor zalecił m.in. przeprowadzenie rozmowy instruktażowej z funkcjonariuszem oraz szkolenia funkcjonariuszy Działu Ochrony dotyczące właściwego realizowania obowiązków służbowych niewynikających z normalnego toku służby. (akta kontroli, str. 1186-1203)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

W ZK w okresie objętym kontrolą nie zapewniono pracy oddzielnego oddziałowego w oddziale E (poza okresem: od 11 stycznia do 27 lutego 2023 r. oraz od 5 kwietnia do 6 czerwca 2024 r., gdzie realizowana była tylko służba w porze dziennej), oraz w porze nocnej, w oddziałach: B2, C2, D2, F2 (w całym okresie objętym kontrolą) i A3 w latach 2021-2023 (do grudnia), co było działaniem nierzetelnym.

Dyrektor wyjaśnił, że wszelkie czynności w tych oddziałach (tj. realizacja porządku wewnętrznego oraz przedsięwzięć ochronnych) wykonywane były w porze dziennej, dlatego funkcjonariusze pełnili służbę na tych stanowiskach w systemie dwuzmianowym w ciągu dnia zgodnie z obowiązującą wówczas instrukcją ochronną. Oddziały mieszkalne A3, B2, C2 to oddziały typu zamkniętego, gdzie cele pozostają zamknięte zarówno w porze dziennej jak i nocnej. Ich otwarcie w porze nocnej, następuje wyłącznie za zgodą lub na polecenie dowódcy zmiany i przy odpowiednim zabezpieczeniu ochronnym zapewniając bezpieczeństwo funkcjonariuszy. Obowiązki oddziałowego w porze nocnej sprowadzają się do dokonywania kontroli zachowania osadzonych w celach w nieregularnych odstępach czasu oraz ewentualnie reakcji na zaistniałą sytuację kryzysową (tj. powiadomienie dowódcy zmiany, który w razie potrzeby organizował siły i środki) i wykonywali je funkcjonariusze pełniąc służbę na dwóch oddziałach.

Oddziały mieszkalne D2, F2, E, to oddziały typu półotwartego i otwartego, gdzie do odbycia kary kierowani są osadzeni z pozytywną oceną postępów w resocjalizacji. Ponadto komisja penitencjarna, przy zmianie podgrupy klasyfikacyjnej uwzględnia zachowanie osadzonego w warunkach izolacji penitencjarnej, rodzaj popełnionego przestępstwa, uprzednia karalność, jak również wysokość czy termin końca kary. Odbywanie kary w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego wymaga od osadzonych zwiększonego stopnia samodyscypliny, przestrzegania regulaminów wykonywania kary pozbawienia wolności, czy też społecznie akceptowanego zachowania. Skazani mają możliwość zatrudnienia poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta, uczestnictwa w zajęciach kulturalno - oświatowych oraz w systemie przepustkowym realizowanych poza terenem zakładu karnego.

Do powyższych działań przyczynił się również stan godzin nadliczbowych w wymienionych jednostkach organizacyjnych i wprowadzony plan naprawczy w celu ich redukcji. Jednakże należy zaznaczyć, że działania te prowadzone były zgodnie z zarządzeniem 69/2023 DGSW zachowując odpowiedni poziom bezpieczeństwa jednostki.

Zastępca kierownika Działu Ochrony poinformował: *Mając na uwadze wzrost poziomu bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych od dnia: 4 grudnia 2023 r. – stanowisko ochronne S44 (oddziałowy w oddziale mieszkalnym A3) funkcjonuje w systemie czterozmianowym; 09 grudnia 2024 r. – stanowisko ochronne S49 (oddziałowy w oddziale mieszkalnym C2) funkcjonuje w systemie czterozmianowym, od 7 stycznia 2025 r. – stanowisko ochronne S52 (oddziałowy w oddziale mieszkalnym D2) funkcjonuje w systemie czterozmianowym.* (akta kontroli, str. 250, 1170-1175, 1186)

NIK nie kwestionuje legalności ww. postępowania w odniesieniu do przepisów wewnętrznych SW. Zwraca jednak uwagę, że brak oddziałowego na poszczególnych oddziałach zakwaterowania i w związku z tym konieczność wykonywania służby przez jednego oddziałowego jednocześnie na dwóch lub więcej oddziałach mieszkalnych wpływa na obniżenie poziomu bezpieczeństwa jednostki. Zgodnie zaś z art. 2 ust. 2 pkt 6 *ustawy o SW* zapewnienie bezpieczeństwa w ZK należy do podstawowych zadań SW. Działania Dyrektora, zdaniem NIK, nie były więc w pełni rzetelne.

OCENA CZĄSTKOWA

W okresie objętym kontrolą w Zakładzie prawidłowo i na ogół rzetelnie realizowano zadania dotyczące zapewnienia funkcjonariuszom bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Dyrektor oraz funkcjonariusze zgodnie z przepisami wypełniali przypisane im zadania, przestrzegając procedur mających na względzie zapewnienie bezpieczeństwa w Zakładzie. Funkcjonariusze administracji kierowani byli do zadań ochronnych tylko w uzasadnionych przypadkach, w celu ograniczenia liczby nadgodzin wypracowanych w Dziale Ochrony. Prawidłowo były też prowadzone postępowania wewnętrzne mające na celu ustalenie okoliczności i przyczyny powstania sytuacji niebezpiecznych dla zdrowia i życia funkcjonariuszy a także sytuacji potencjalnie generujących zagrożenie bezpieczeństwa funkcjonariuszy podczas wykonywania obowiązków służbowych. W ich wyniku wprowadzano rozwiązania służące zmniejszeniu ryzyka wystąpienia stwierdzonych nieprawidłowości w przyszłości.

NIK zwraca jednak uwagę, że nie we wszystkich oddziałach mieszkalnych (w szczególności w porze nocnej) służbę pełnił oddzielny oddziałowy i tym samym funkcjonariusze z innych oddziałów musieli realizować jego zadania. Takie rozwiązanie, jakkolwiek nie jest sprzeczne z przepisami, negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa funkcjonariuszy.

IV. Wnioski

Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 *ustawy o NIK*, wnosi o:

1. Ustalenie w zarządzeniu dotyczącym porządku wewnętrznego w ZK obowiązków dotyczących postępowania i zachowania się osadzonych w pomieszczeniach wychowawców i psychologów.
2. Stosowanie przy wykonywaniu modernizacji i rozbudowy systemów zabezpieczeń elektronicznych w ZK pełnych procedur określonych w wytycznych DGSW.
3. Przeprowadzanie konserwacji zabezpieczeń elektronicznych zgodnie z zasadami określonymi w wytycznych DGSW.
4. Zapewnienie wymaganej liczby stanowisk oddziałowych jednozmianowych we wszystkich oddziałach penitencjarnych ZK.

5. Podjęcie działań na rzecz zapewnienia oddzielnego oddziałowego na wszystkich oddziałach mieszkalnych ZK zarówno w porze dziennej jak i nocnej.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne sporządzono w postaci elektronicznej z użyciem kwalifikowanych podpisów elektronicznych.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosku

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 31 stycznia 2025 r.

Kontroler
Beata Pawłowska
Główny specjalista kontroli
państwowej
/podpisano elektronicznie/

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli
w Białymstoku
Janusz Pawelczyk
/podpisano elektronicznie/